



A NÉPI ELŐADÓ-MŰVÉSZETI
ALKOTÁSOK MINŐSÍTÉSÉNEK
ZSŰRIZÉSI SZEMPONTRENDSZERE



Hagyományok Háza

A NÉPI ELŐADÓ-MŰVÉSZETI ALKOTÁSOK
MINŐSÍTÉSÉNEK ZSŰRIZÉSI SZEMPONTRENDSZERE



A NÉPI ELŐADÓ-MŰVÉSZETI
ALKOTÁSOK MINŐSÍTÉSÉNEK
ZSŰRIZÉSI SZEMPONTRENDSZERE



Hagyományok Háza

BUDAPEST, 2019

A NÉPI ELŐADÓ-MŰVÉSZETI ALKOTÁSOK MINŐSÍTÉSÉNEK
ZSÚRIZÉSI SZEMPONTRENDSZERE

ISBN 978-615-5927-06-5

SZERKESZTETTE: SZÉKELY ANNA

SZAKMAI LEKTOROK: ÁRENDÁS PÉTER, DALA SÁRA, KARÁCSONY ZOLTÁN

FELELŐS KIADÓ: KELEMEN LÁSZLÓ FŐIGAZGATÓ

HAGYOMÁNYOK HÁZA

KORREKTÚRA: KOVÁCS ZSUZSANNA

GRAFIKA, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: OUTSIDE DESIGN KFT.

NYOMDAI MUNKA: LOMBOS NYOMDA KFT.

TARTALOM

ELŐSZÓ	7
--------------	---

NÉPZENE

DR. PÁVAI ISTVÁN: Hitelesség a népzeneben	12
VAKLER ANNA: Stílusismeret	15
EREDICS GÁBOR: Előadói egyéniség	19
EREDICS GÁBOR: Színpadi megjelenés, viselkedés	21
JUHÁSZ ERIKA: Színpadi megjelenés, viselkedés (énekes)	22
DR. ÁRENDÁS PÉTER: Zenei összeállítás szempontjai (hangszeres)	25
JUHÁSZ ERIKA: Zenei összeállítás szempontjai (énekes)	28
DR. ÁRENDÁS PÉTER: Zenei megformálás (hangszeres)	31
VAKLER ANNA: Zenei megformálás (énekes)	33
VAVRINECZ ANDRÁS: Hangszeres dallamok kiválasztásának szempontjai	37
JUHÁSZ ERIKA: Énekes dallamok kiválasztásának szempontjai	39
VAVRINECZ ANDRÁS: Technika (Hangszeres)	42
VAKLER ANNA: Technika (Énekes)	43

NÉPTÁNC

KOCSIS ENIKŐ: Koreográfiaszerkesztés és dramaturgia	48
LÉVAI PÉTER: Tánctechnika	52
LÉVAI PÉTER: Előadásmód, kommunikáció	56
KARÁCSONY ZOLTÁN: A tánc megformálása	57
DR. RATKÓ LUJZA: Stílusismeret	59

KARÁCSONY ZOLTÁN: Folklorisztikai hitelesség	63
DR. RATKÓ LUJZA: Színpadi megjelenés, viselet	65
VAVRINECZ ANDRÁS: Zenei szerkesztés, a zene és a tánc összhangja, ének ...	70
BUSAI NORBERT: Hagyományőrző csoportok minősítésének kérdései	72

NÉPMESE

SZABAD BOGLÁRKA: Meseválasztás, színpadi viselkedés, megjelenés	76
SZABAD BOGLÁRKA: Színpadi viselkedés, megjelenés	79
DR. SÁNDOR ILDIKÓ: Előadói egyéniség	81
DR. SÁNDOR ILDIKÓ: Előadásmód, kommunikáció, interakció a közönséggel	83
DR. AGÓCS GERGELY: A tájnyelv és a mesei nyelvezet, mint előadói eszközök a magyar mesemondás hagyományában	86
DR. RAFFAI JUDIT : A mesemondás kommunikációs technikái (nonverbális eszközök)	91
DR. RAFFAI JUDIT : Folklorisztikai hitelesség	95

AJÁNLOTT SZAKIRODALOMJEGYZÉK	99
---	----

ELŐSZÓ

Az, hogy az olvasó ezt a tájékoztató füzetet tarthatja a kezében, egy hosszú és bonyolult folyamat eredménye, mely a megélt tapasztalatok szerint mindenképp előremutató. A népművészeti mozgalom két évtizedig egy jelentős hiátussal élt és működött, mégpedig azzal, hogy az 1997-ben megalkotott kulturális törvényünk nem rendelkezett külön a népi kultúra és népművészet állam által felvállalt feladatairól.

Sok évtizede kimondott, már-már közhely, hogy a kultúránk fundamentuma a saját hagyományaink megtartása, azoké a hagyományoké, melyek a nép kezén, nyelvén, tárgyaiban, szellemi alkotásaiban nyilvánulnak meg.

Az, hogy elérkeztünk a mai álláshoz, egy tudatos folyamat eredménye. A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2017. évi LXVII. törvény egyik jelentős vívmánya, hogy a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Kultv.) közművelődésről szóló rendelkezései közé beillesztette a hagyományőrzéssel és a néphagyomány gondozásával kapcsolatos állami feladatok meghatározását tartalmazó III/A. fejezetet, valamint a felhatalmazó rendelkezések között megállapította a kapcsolódó kormányrendeleti szintű szabályozás kereteit.

Ennek eredményeként született meg az 530/2017. (XII. 29.) Kormányrendelet a hagyományőrzéssel és a néphagyomány gondozásával kapcsolatos állami szerv kijelöléséről, valamint a népi iparművészeti és népművészeti alkotások minősítéséről. Ennek a felhatalmazásnak köszönhetően folytatja a Hagyományok Háza mint állami költségvetési intézmény a tárgyalgó népművészet területén a korábbi évekhez – 2004-től – hasonlóan a zsűrizéseket és minősítéseket, és kezdte meg mindezt a népi előadó-művészet területén is.

Ez a tájékoztató, a minősítő rendszert bemutató füzet, annak a sorozatnak része, melyet a – több évtizedes, számos kérdésben megújult – kézműves szakterület indított útjára, segítve a népi kézműves alkotók eligazodását a minősítő rendszerében, bemutatva a követelményeket, a szakmai szempontokat, a zsűrizés és a minősítő

címek megszerzésének folyamatát. Ebben a folyamatban a szakma, felismerve a népi szellemi kulturális örökségek jelentőségét, annak szerteágazó területét, sokszínűségét, valamint a benne működő közösségek szakmai, módszertani felkészültségének különböző stációit, megfogalmazta igényét, hogy ez a terület is kerüljön bele az állami minőségbiztosítás rendszerébe, nem mellőzve a civil szakmai szervezetek sok esetben több évtizedes tapasztalatait.

A hosszú előkészítő folyamat és a számos műfajban már meglévő gyakorlat eredményeként jöhetett létre az a minőségbiztosítási rendszer, mely garantálja a népművészetünk szellemi részének művelői körében a szakmai elfogadottságot és minőséget, mindezt az állam által adott garanciával.

A népművészet területén a minőségbiztosítás során jelentős a mintaközvetítés értéke, a minősítés hozzájárul a népművészeti hagyományok hiteles őrzéséhez. A minősítő folyamat erősíti a közösséget, ösztönzi a szakmai munkát, mert elismeri az elért eredményeket, útmutatást és biztatást ad a munka továbbfolytatására.

A folyamat megerősíti a magyarországi hagyományőrzés szakmai alapelveit, a hagyományokon alapuló közösségek és egyéni alkotók kulturális kötődését. A népi kultúra területére vonatkozó szabályozásban új elemként jelennek meg a népi előadó-művészet területére vonatkozó minőségbiztosítási részletszabályok. Egységes szakmai szempontokat határoz meg valamennyi népművészeti tevékenységet folytató szervezetre, személyre, annak működési formájától függetlenül.

Erre tekintettel, a szakmai szervezetek részéről jelzett igénynek megfelelően egészült ki 2017-ben a Kultv. és írta elő, hogy a népi iparművészeti alkotásokhoz hasonlóan a népművészeti alkotások előállítói, bemutatói – különös tekintettel a népi előadó-művészet ágazatainak művelőire – is szerezhessenek minősítési címet. A minősítés iránti igény indoka, hogy a minősítésben való részvétel nagy motivációs erővel bír a népi előadó-művészet területén is, mert az egyének és a szervezetek megmutathatják a folyamatos és magas színvonalú munkájukat a népi előadó-művészet folklórisztikai hitelességgel végzett továbbéltetésében, szerepüket a közösségteremtés terén.

A fenti eljárások jelen jogi környezetben nem hatósági eljárás keretében, hanem ex gratia pályázati eljárás keretében kerülnek lefolytatásra.

Ugyanakkor a minősítő címről szóló hatósági igazolvány kiállítása már hatósági eljárás keretében történik. Az igazolvány a minősítő címek esetében az általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény 85. § n) pontja szerinti mentesítésre való jogosultság igazolására szolgál.

Az eljárások kialakítása során figyelembe vettük az előző, jogszabályokban meghatározott minősítési eljárások folyamatát, valamint azokat a körülményeket, tapasztalatokat, melyeket az elmúlt évek során az országos szakmai szervezetek halmoztak fel a témában. Emellett kapcsolódik a minősítések megnevezése egy egységes kialakult „brand”-hez, a „Pává”-hoz. A kézművesség területén 2011 óta kapható meg ez a védjegy, mely a zsűrizett alkotások népszerűsítéséhez járul hozzá, és igazolja annak eredetiségét.

Nagy segítségünkre szolgáltak a Magyar Népművészeti Tanács (MANÉTA) tagjainak tapasztalatai, amelyeket megosztottak velünk, hogy egy jól működő, szakmai konszenzus alapján kialakított, az állami garanciavállaláshoz méltó minőségbiztosítási folyamat alakuljon ki.

Ebben a füzetben a népi előadó-művészet néptánc, népzene és népmese szakági minősítésére vonatkozó részletszabályok, és azok zsűrizésének szempontrendszerei találhatók meg.

Mivel a népi előadó-művészet több ágában is új folyamatként jelenik meg a minősítés, ezért szeretnénk sarkallni mennél több közösséget és egyéni előadót, hogy vegyen részt ebben a folyamatban, ha másért nem is, azért mindenképp, hogy a szakmai munkája visszaigazolásán túl egy nagyobb átfogó közösség részévé válhasson, hiszen szeretnénk, ha a legszélesebb körben jelennének meg a közösségek ezeken a fórumokon, a hagyományőrző közösségektől kezdve a hivatásos együttesekig.

Legyen ez egy közös ünnep.

Tóth János

NÉPMESE

MESEVÁLASZTÁS, SZÍNPADI VISELKEDÉS, MEGJELENÉS

Meseválasztás

A Páva-minősítőre két alapvető irányból – vagy ezek kombinálásával – javasolt népmesét választani (népmesét vagy népmesék füzérét – lásd: az *alkotás* fogalmánál). Az egyik út, amikor a mesemondó a népmesét **írott forrásból**, már lejegyzett formában ismeri meg, és ezt ülteti „vissza” élőlészavas, improvizált, immáron újra a szóbeliségben létező jelenséggé, ebből, ezekből formálja saját alkotását. A másik út, amikor a mesemondó az adott népmesét **auditív befogadással** (eleve élőlészóban) ismeri meg.

Az írott forrás esetében lehetőleg olyan népmesét válasszon a Páva-minősítőre jelentkező, amely népmesét néprajzkutatók által rögzített/kiadott dokumentumok/kiadványok tartalmaznak. Különösen az auditív befogadási mód esetében érdemes néprajzkutató, lehetőleg szövegfolklórral foglalkozó szakembert felkeresni annak a pályázónak, akinek az adott népmese műfaji, előadásmódbeli, szövegmegformálási jellemzői kapcsán aggályai merülnek fel a hitelességet illetően.

Mind a két lehetséges meseválasztási út előtt és után, sőt párhuzamosan is érdemes és ajánlott a választott népmese más elérhető változatait, más mesemondók által elmondott és lejegyzett előfordulásait is megismerni a Páva-minősítésre beküldött videó rögzítése vagy a színpadi bemutató előtt is. A különböző mesetípusok más-más kiadványokban rögzített változatait a Magyar Népmesekatalógus (MNK) kötetekben gyűjtötték össze. Azt ajánljuk a jelentkezőnek, népmese-szövegvariánsokat ajánlott irodalomjegyzékünkben keressen!

A Páva-minősítőre hozott alkotásról

Egy alkotásnak minősül egy elejétől végéig elmondott népmese, amennyiben az legalább 20 perc időtartamban elhangzó tündérmese, novellamese, legendamese, tréfás mese, rászedetördög-mese vagy állatmese. Ha olyan népmesei műfajhoz tartozó szöveget választ a pályázó, amely jellegénél fogva lehet rövidebb, akkor több (3–4) rövidebb népmese (állatmese, hazugságmese, tréfás mese, falucsúfoló [rátótiáda], formulamese) összessége, minimum 20 percben ad ki egy alkotást. Amennyiben ez utóbbi megoldást (tehát több rövidebb mesetípus összekapcsolását) választja a minimum 20 perc kitöltésére a pályázó, akkor a magyar nyelvterület népmesekincse nyújtotta példák – tehát a gyűjtött meseanyag tanulságai – alapján mindeképp fontos a különböző népmesei műfajokon belül a kontaminálás (az egyes mesetípusok egymáshoz kapcsolódása) hagyományos formáit figyelembe venni (pl. az állatmesék műfajához tartozó típusok szinte soha nem kapcsolódnak más mesei műfajok mesetípusaihoz, novellamese általában novellameséhez, esetleg tündérmeséhez kapcsolódik, legendamese is inkább a többi legendameséhez illik stb.)!

A népmese szakági minősítő esetében csak a **népmesei műfajok** (tehát tündérmese, novellamese, legendamese, tréfás mese, rászédettördög-mese, állatmese, tréfás mese, falucsúfoló [rátótiáda], csalimese, formulamese) tekinthetők „alkotásnak” vagy az „alkotás” részeinek, tehát a rokon szövegfolklórműfajok (pl. monda vagy legenda) önállóan ezen a minősítőn nem értékelhetők.

A továbbéltetésre szánt (tehát az alkotásként előadott) népmese kiválasztásánál fontos szempont az is, hogy az egy hagyományos **közösség által elfogadott** és hosszabb-rövidebb ideig a szóbeliségben keringő népmese legyen, s ne csak egy egyedi, a közösségi ízlést nem feltétlenül tükröző (vagy egyenesen invariánsként létező) archív folklórszöveg. Ennek a ténynek lejegyzett forrásból választott népmese esetében könnyen utána lehet nézni azokban az elemző, bevezető tanulmányokban, amelyeket a 20. század közepe óta elterjedt egyéniségkutató irányzat jegyében megjelent kötetekben (lásd pl. az irodalomjegyzékben az ÚMNGY kötetei és az MNK) általában a népmeseszövegek közlése előtti fejezetek tartalmaznak.

A meseválasztás kapcsán meg kell jegyezni, hogy a jelentkezési adatlap kitöltésénél mindkét esetben (írott vagy szóbeli forrás) meg kell jelölni azt a **forrásanyagot**, ahonnan a minősítőre jelentkező mesemondó a népmesét választotta. Textualizált, tehát már lejegyzett, kéziratos, avagy nyomtatott formában kiadott népmese (mint írott kiindulási alap az improvizatív mesemondáshoz) esetében a publikáció pontos adatait kell feltüntetni. Ha saját gyűjtésen vagy még kiadatlan audio-, esetleg videóanyagon alapul a népmese előadása, újraalkotása a pályázati videóban és a színpadi bemutató során, akkor szükséges megjelölni a gyűjtés helyét, idejét, a gyűjtésben részt vevőket, az adatközlő nevét, életkorát, a mese címét vagy megnevezését (ha van), a gyűjtés elérhetőségét, lelőhelyét. Már publikált audio- vagy videóanyag esetében a népmesekiadvány könyvészeti adatait (gyűjtő vagy szerkesztő, kiadó, kiadás helye, ideje, oldalszám) szükséges megadni.

Meseválasztás és egyéniség kapcsolata

A Páva-minősítőre szánt mese kiválasztásánál, az alkotás kidolgozásánál az egyik legfontosabb szempont, hogy a mesemondó a **saját egyéniségéhez** illeszkedő népmesét válasszon. Egy törekeny, csendesebb, lírai mesemondó alkat esetében egy pajzán-tréfás („zsiros”) népmese kínos pillanatokat eredményezhet (míg vannak olyan mesemondók, akiknek az ilyen népmesék kifejezetten jól állnak). Sok gyakorlás, az aktív mesemondás által megszerzett sokévnnyi tapasztalat segíthet kialakítani azt a repertoárt, amelyik illeszkedik a mesemondó sajátos attitűdjéhez, egyéniségéhez. (Vö.: Erdész 1968: 5–89 és Ortutay 1940: 5–106 – lásd még a következő fejezetet!)

A meseválasztás és a közönség kapcsolódási pontjai

Egy fontos aspektusból feltétlenül idekapcsolódik a **hallgatóság/közönség/közösség** és a meseválasztás összefüggése. Azt már előre lehet tudni, hogy bár a beküldött videón bármilyen összetételű (életkorú, mesehallgatásban való jártassá-

gú stb.) közönség előtt rögzített mesemondás megjelenhet, a színpadi bemutatón az adott minősítő nap szervezésétől s a programtól függően leginkább felnőtt közönségre lehet számítani.

Ez a tény befolyásolhatja a meseválasztást, ugyanakkor egy gyakorlott, különböző összetételű közönség előtti mesemondásban jártas mesemondó azonnal át tudja alakítani (természetesen a hagyományos nyelvi, műfaji, stílusbeli keretek megtartásával) az adott népmesét a közönség igényeinek folyamatos – mesemondás közbeni – felméréseivel, figyelembevételével. Előfordulhat, hogy kiválasztott egy népmesét, melyet kifejezetten felnőtt közönségnek szánt, de hirtelen a közönség összetétele megváltozik: egy csoport gyermek érkezik. Ezt egy tapasztalt mesemondó figyelembe veszi, és ennek megfelelően alakítja a mesemondást. Nem hagyja figyelmen kívül, ki is hallgatja a mesét.

Meseválasztás és a 19. századi kiadványok

Mivel közismertek és népszerűek, külön kell foglalkoznunk a **19. századi**, bizonyos szempontból klasszikus **népmese gyűjteményekkel**. A 19. századra (tehát még az egyéniségkutató, ún. budapesti iskola szakmai szempontjainak elterjedése előtti korszakra) jellemző gyűjteményekben található népmeséket elsősorban nem kiválasztásra, hanem mint *összehasonlításra* használandó anyagot javasoljuk áttekinteni, mint már jeleztük, érdemes a választott népmese elérhető változatait megismerni! Tény, hogy ezek híres, és legtöbbször valóban (típuszám szerint is besorolható) népmeséket tartalmazó kiadványok, s koruknak fontos gyűjteményei voltak, azonban a korabeli gyűjtők és szerkesztők a szóbeliségre jellemző, a stílus cenzúrára nélkülöző és az élőbeszéd jegyeit visszaadó rögzítés-leírás elvét nem alkalmazták. Sokszor a népmesék stílusa, tartalma, még felépítése is megváltozott ezekben a kiadványokban, elrugaszkodva ezzel a paraszti kultúra szóbeli hagyományaitól, közelebb kerülve a szépirodalom és a kor műveltebb társadalmi rétegeinek esztétikai ízlésvilágához, elvárásaihoz. Az, hogy valaki e szövegbéli és néha tartalmi visszasságokat leküzdje, s hogy az adott népmesét újra vissza tudja fordítani az élőszavas mesemondás gyakorlatába, nem lehetetlen, de legalábbis a következőkre van szükség: kiemelkedő verbális érzék, a magyar népmesekincs alapos ismerete, az adott népmesetípus más és más változatai között való kiigazodás, és magas fokú előadói tehetség/rutin.

Ezért inkább azt javasoljuk, olyan népmese gyűjteményekből válasszon a pályázó, melyeket népmese kutató-folklorista gyűjtött, készített elő kiadásra, amelyekben az adatközlő (a mesemondó) neve, faluja, esetleg a gyűjtés ideje, helye, körülményei is szerepelnek, melyekben a kötet végén a nemzetközi népmese-katalógus típuszámaival határozták meg a népmeséket stb., egyszóval amelyekben nagyobb eséllyel találunk szövegűen lejegyzett, valódi népmesét!

Mesemondói szerep (szereptelenség); eszköztelenség

A viselkedés az ember látható és jól észlelhető megnyilvánulásainak összessége. A viselkedést meghatározza többek között a környezet, az egyén motivációi, mentális, lelki és fizikai állapota.

A színpadi viselkedés ebben az esetben az aktuális helyzet (egy folklorizmus-jelenség részese a mesemondó, és ennek tudatában is van) és a hagyomány (jelen esetben a népmese mint folklórműfaj továbbéltetése) harmóniáját, tehát a jelen és a múlt közötti összhangot jelenti a színpadra kiálló (vagy *kiülő*) ember **önazonos viselkedésmódja** (verbális és nonverbális cselekedeteinek következetes összhangolása) által. Ez a viselkedés a hagyományos mintákra, a magyar nyelvterületen gyűjtött és eddig feldolgozott anyagok tanulságaira kell, hogy épüljön, és a mesemondás hagyományos formáit veszi alapul.

Minősítő zsűriink tehát úgymond *eszköztelenséget* vár el a pályázó mesemondótól, azt, hogy más (folklór)művészeti ágak megnyilvánulásait és/vagy tárgyakat, hangszereket, játékokat, kellékeket ne használjon (pl. nem perdülhet tánra a mesemondó mesemondás közben, nem használhat hangszereket vagy pl. ujjbábót a mesemondáshoz „kiegészítésként”).

A Páva-minősítón a mesemondó színpadi megjelenését illetően elsősorban önazonosságra törekszik. Mivel a *népi előadó-művészeti* teljesítményt vizsgálja a minősítés odaítélője, a legfontosabb irányelv a mesemondó számára, hogy színpadi viselkedésével és előadásával is elsősorban a művészet (jelen esetben a népművészet) területét és nem a szórakoztatóipart képviseli.

Természetesen a mesemondói szerep egy a hétköznapi léttől megkülönböztetett pillanatnyi (a mesemondás aktusának idejéig tartó) szerepet jelent (nemcsak egy személy a teremben, hanem ő az a bizonyos személy, aki verbális és nonverbális eszközökkel, a hagyomány által megkövetelt műfaji, nyelvi, stílusbeli keretek között elmondja a népmesét, míg a többiek hallgatják és figyelik, ahogyan ő mesél, „szavakkal képeket fest”). Azonban ez semmiképpen nem jelenti a színház világából ismert klasszikus értelemben vett „szerep” felvételét. A mesemondó – ellentétben a színésszel – sohasem szakadhat el teljesen a saját egyéniségétől (Sándor 1964: 529). Tehát nem valamiféle álarcban, szerepben lép a színpadra, hanem egyénisége és a hagyomány összhangját képviseli. A mesemondó mindvégig önmaga marad, tehát az „*itt és most /én/ nektek mondom el ezt a mesét*” érzés manifesztálódik előadása (mesemondása) során.

Testtartás, öltözék

A színpadi megjelenés, viselkedés része a hagyományos mesemondáshoz illeszkedő testtartás – ülés vagy állás. Így tehát nem ajánlottak azok a megjelenési és mozgásformák, amelyek idegenek a hagyományos mesemondástól (pl. négykézláb mesét monda-

ni) vagy amelyek indokolatlanok a színpadi mesemondás során (pl. ha a mesemondás egy szituációt eljátszva, begyalogolás közben kezdődik vagy föl-alá járkálva folyik).

A jelenbeli, a mesemondásnak keretet adó ún. „színpadi viselkedés” nem egyenlő a jól összeszokott, hagyományos értelemben vett közösségek múltbeli mesemondó alkalmainak mesemondó-mesehallgató etikettjével.

A mesemondás aktusa, így a színpadi viselkedés sem lehet független a megváltozott, folklorizmusbeli helyzettől. (Hiába volt pl. hagyományos közösségi mesemondási alkalom a kaláka, a tollfosztó vagy a kukoricafosztó, nem ajánlott kukoricát morzsolni sem a színpadon, sem a közönségnek, mert azzal csak eljátszanának egy múltbeli jelenetet, azt a bizonyos „itt és most” jelleget veszítené el a mesemondás.) A közönség a Páva-minősítón „egyalkalmas”, egyszeri mesehallgató „közösség”, a mesemondó viselkedésének ezzel a ténnyel mindvégig összhangban kell lennie.

A színpadi megjelenés egyik fontos tényezője a **mesemondó öltözete**. A mesemondónak ajánlott olyan ruházatot viselnie, amiben komfortosan érzi magát, és ami a közönség számára semmilyen szempontból nem megbotránkoztató. Jó, ha kifejezi a mesemondáshoz fűződő viszonyát: természetes, nem feszélyezetten ünnepélyes, de azért kitüntetett pillanatot, eseményt jelez. Emellett érdemes elgondolkodnunk az öltözék és a fentebb említett két fogalom, az önazonosság és az „álarc” (a színházi értelemben vett és előzőleg már kifejtett) szerep összefüggésén.

A mesemondó öltözéke által is **önazonosságra** törekszik. Ezért nem követelmény a népviselet, sőt, nem is ajánlott, ha viselőjének az valójában színpadi jelmez. Ugyanakkor, ha a mesemondó gyakran, akár minden nap vagy rendszeresen hord népviseletet, bátran viselje azt mesemondás közben is, színpadon is, hiszen ezáltal nem „szerepbe bújik”, hanem önazonos marad. Amennyiben azonban a hagyományos viselet felöltésével egyfajta mai, modern önmagától való eltávolítás, és valamiféle „romantikus parasztképhez” közelítés a mesemondó célja, akkor ez a megjelenés nem javasolt.

AJÁNLOTT SZAKIRODALOM

ERDÉSZ SÁNDOR

1968 *Ámi Lajos mesél I–III*. Akadémiai Kiadó. Budapest, 5–89.

KOVÁCS ÁGNES

1984–2001 *Magyar Népmesekatalógus* kötetei 1–10. MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest

ORTUTAY GYULA

1940 *Fedics Mihály mesél*. Egyetemi Magyarságtudományi Intézet. Budapest. 5–106.

RAFFAI JUDIT – DALA SÁRA

2005 Napjaink mesemondása. In: Szondi György (főszerk.) *Napút: irodalom, művészet, környezet 2005. január–február – VII. évfolyam 1. szám*. Napkút K. Kft.; Cédrus Művészeti Alapítvány. Budapest

SÁNDOR ISTVÁN

1964 A mesemondás dramaturgiája. In: K. Kovács László (szerk.) *Ethnographia*, LXXV. Akadémiai Kiadó. Budapest. 523–555.

DR. SÁNDOR ILDIKÓ

ELŐADÓI EGYÉNISÉG

A népmese a legtöbb népművészeti műfajjal szemben egyéni műfaj, közösségi jellegét az adja, hogy közösségi előadáshoz kötött. A mesemondás a szájhagyományozó költészet olyan sajátos műfaja, ahol az előadás, a mesélés (szemben a népdalénekléssel vagy pl. a szokásköltészet alkotásaival) **egyénileg**, de (szemben pl. a keserves-énekléssel) **közönség/hallgatóság jelenlétében** történik. A mese előadója, a mesemondó egykor (is) különleges, kiemelkedő képességekkel rendelkező egyéniség volt, sokszor nemcsak verbális képességeit illetően, hanem más (folklor)művészeti ágban is, a paraszti közösségek számon tartották, ki a jó mesélő.

Napjaink mesemondó egyéniségeinek, illetve mesemondói teljesítményüknek megítélése során a zsűri az alábbi három szempontot veszi figyelembe:

Meseválasztás

A mesemondó az egyéniségéhez (temperamentumához, karakteréhez) harmonikusan illeszkedő mesetípusú választott-e? „De a mese nem mindenkinek vág hozzá, nem mindenkinek áll jól. Tudni tudja, de nem szájhoz illően mondja, meg nem úgy, hogy a társaságnak megfeleljen.” (Szapu Magda idézi adatközlőjét, Szapu 1985: 18.)

Több variáns megismerése (és kompilációja, összedolgozása) nyomán elmondott mesék esetében elvárás a tartalmi-logikai és kompozíciós egységesség, következetesség, valamint a nyelvi-stilisztikai homogenitás. (Lásd bővebben az előző fejezetben.)

A meseszöveg megformálása, egyénítése („textus”)

A hagyományos mesemondás vizsgálatokor a népmesekutatók kétféle típusú mesemondót írtak le: a meséket minden újrameséléskor szabadon alakító produktív, valamint a reprodukáló mesemondót.

Ugyanígy ma is kétféle mesélővel találkozhatunk. Az előbbi a mese **újraalkotójaként** tartalmi, formai és stilisztika szempontból egyaránt alakítja a történetet. Az utóbbtól többszöri elmondás során nagyjából egyformán hallhatjuk a történetet, csekély tartalmi variálással. Ez azonban nem jelentheti a szó szerint betanult és elismételt szövegmondást.

Mindkét esetben elvárás az **improvizáció**, a rögtönzött elemek beleszövése a mesemondásba. Ugyanakkor arra is érdemes figyelmet fordítani, hogy az újítás ne feszítse szét a mesei műfaj hagyományosan kialakult poétikai kereteit, semmiképp nem mehet a tartalmi, stilisztikai, előadásmódbeli szabályok rovására. Az improvizáció nem lehet öncélú, magamutogató, szervesen kell illeszkednie a mesemondás folyamatába. A mese nyelvi és stilisztikai megformálása során a mesemondó egyéniségének és a népmese hagyományban kialakult normáinak harmóniában kell lennie. Cifra János mesemondó találó szavaival élve: „változtatni nem lehet, csak szebben elmesélni”.

A mese előadásmódja, a szövegen túli előadói eszköztár (metakommunikáció) alkalmazásának módja („kontextus”)

A mese előadásmódja (itt: kontextus) esetében az a vizsgálendő, hogy a mesélés **önazonos-e**, azaz megtalálja-e a mesélő az összhangot saját személyisége, az elmondott mese és a hallgatóság között. A zsűrizés során különös figyelemmel kísérjük, **hogyan teremt kapcsolatot mindenkori közönségével** a mesélő. Mindezekről bővebben szólunk az alábbiakban.

A mese akusztikus megformálása – hangerő, hangszín, beszédtempó – esetében elsődleges a funkcionalitás (legyen jól hallható, tisztán érthető a terem utolsó sorraiban is erőfeszítés nélkül), mindemellett a mese által megjelenített tartalmakhoz igazodjon a hangzás.

A mimika és a testbeszéd legyen **természetes** és **kifejező**. A paraszti mesélők között elkülönült a kétféle jellegzetes előadásmód: a csak hangjukkal megjelenítők (pl. Kurcsi Minya, Ámi Lajos), és a gesztusokat, mimikát gazdagon használók (pl. Czérna Miklós, Görbedi István) egyaránt jelenthetnek előképet napjaink mesemondóinak.

DR. SÁNDOR ILDIKÓ

ELŐADÁSMÓD, KOMMUNIKÁCIÓ, INTERAKCIÓ A KÖZÖNSÉGGEL

„A mese egyenlő a mesemondással, ezért a mesélő, a története és hallgatósága úgy viszonyulnak egymáshoz, mint egyetlen egész alkotórészei, és ez maga a kommunikációs esemény.” (Nagy 2015: 189.) A mese akkor válik teljessé, amikor a mesélő és hallgatósága között olyan kapcsolat jön létre, amelyben nemcsak a szöveg van hatással a közönségre, hanem a mesemondó egész lényé – hangja és mozdulatai is –, és a közönség is teret kap a visszajelzésekre.

A hagyományos mesemondási alkalmak résztvevői észrevétlenül belenevelődve, a maguk közösségében sajátították el azt az íratlan szabályok szerinti viselkedésmódot, amely nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a mesélő a mesemondásra összpontosíthasson, és a mesehallgatók átadhassák figyelmüket, illetve megnyilvánulásaikkal bekapcsolódhassanak a mesélés folyamatába.

Napjainkban a mesemondónak kell gondot fordítania arra, hogy a résztvevők tisztában legyenek a **mesemondás-mesehallgatás szabályaival**. Ezt alkalomról alkalomra újra meg kell tenni a mesemondónak, változatos eszköztárral és módszerekkel, hallgatósága kora, szociokulturális jellemzői és a mesehallgatásban való jártassága függvényében.

A társas munkaalkalmak (fosztók, fonók stb.) és virrasztók meséléseinek résztvevői közös tudással és normarendszerrel rendelkező, egymást ismerők csoportjai voltak. A szöveges megnyilvánulások a mesélő és a közönség oldaláról egyaránt tele voltak utalásokkal, amelyeket egymás között nem kellett magyarázniuk. Emellett a hallgatóság a hagyomány megtartásában játszott szerepet, az egyéni alkotókedvet és -készséget a hagyomány szabta keretek közt tartotta megjegyzéseivel, reakcióival (a közönség „kollektív cenzúrájáról” lásd később Raffai Judit fejezetében).

A kapcsolatteremtéshez tartoznak a figyelem fölkeltését szolgáló megnyilatkozások (amelyek még nem a mese szokásos kezdőformulái), a bemutatkozás és a személyes jellegű énközlés, az átvezetés a hétköznapi beszédhelyzetből a mesélésbe. Ha már mindenki figyelme órá irányul, akkor kezdjen csak bele a mesébe az előadó! A hallgatóság és a mesélő közötti szemkontaktus is igen fontos – szükség esetén ennek kialakítása is a mesélő feladata.

A jó mesemondó tehát hallgatóságához igazította, mit és hogyan mesélt, a jó közönség pedig reagált, közbeszólt, együtt élt a mesével. Nem lehet ez másként ma sem, noha – ahogyan tájékoztatónkban ismételten hangsúlyozzuk – a mesemondás körülményei jelentősen megváltoztak. Nagyobbreszt a mesemondó kezében vannak azok az eszközök, amelyeknek köszönhetően napjaink mesehallgatója is aktív részese lesz a mesélésnek. A mesemondói szituációtól is függ persze, de általános szabályként elmondható, hogy egészen rövid **köszönés-bemutatkozás-énközlés** után a mesekezdő formulák, akár egy kis kerek formulamese alkalmazása a tulajdonképpeni

mese (mesék) előtt megteremtí az odafigyelést, a mesei „légkört”, a belehelyeződést. A mesemondó a figyelmet magára, illetve a mesemondásra irányítja, a két fél egymásra hangolódhat, ill. a mesemondó e gesztus segítségével „szerződést köt” a közönséggel arra, hogy itt nem kell pissenés nélkül hallgatni.

A mesemondás közben az előadónak tekintettel kell lennie hallgatósága pillanatnyi figyelmi állapotára, ennek alakulására. Nemcsak a közönség egészének figyelmét kell folyamatosan fönntartania, hanem kellő érzékenységgel kell reagálnia az elkalandozó figyelmű kevesekre, valamit tennie kell azért, hogy visszavezesse őket a mesehallgatás folyamatába.

Ugyanígy reagálnia kell a mesemondást megzavaró váratlan külső akusztikus és vizuális hatásokra (sziréna, harangszó, telefoncsörgés, ajtócsapódás), lehetőség szerint a mesemondás stilisztikai-tartalmi keretein belül, ha erre nincs mód, azon kívül. Nem történhet meg azonban, hogy figyelmen kívül hagyja ezeket, hiszen a hallgatók – és olykor a mesélő is – kizökken ilyenkor. Vissza kell térni a mesemondás kegyelmi állapotába, méghozzá a mesemondó aktív közreműködésével.

Mivel a könyvvalapú irodalmi művek befogadásával (olvasás) szemben a mondott mese esetében térben és időben nem különül el a „kódolás”–„dekódolás”, vagyis az (újra)alkotás és a befogadás egyidejű, így a hallgatóságnak lehetősége van a közvetlen visszajelzésre, és ezek a jelzések alakíthatják a mesélés folyamatát. A szerzőnélküliség, a nyitott szövegformálási lehetőségek nemcsak a mesélő, hanem hallgatósága számára is teret adnak, hogy bekapcsolódjanak az alkotás, mesélés folyamatába. A mesemondó legyen érzékeny a hallgatóság reakcióira! A jó mesélő bevonja hallgatóságát a mesélésbe: ösztönzi őket az aktív részvételre. Legjellemzőbb eszközei a mesemondás folyamatában: a kiszólás, a megszólítás (az egész hallgatóságé vagy épp egy konkrét hallgatóé), egy-egy hasonlathoz a hallgatók (külsőjének, tárgyainak, ruházatának) „felhasználása”, a költői és a valódi kérdés (ez utóbbira valóban választ, reakciót várunk) stb.

A minősítésre szánt mesemondás esetében vizsgálandó, hogy:

- Tett-e kísérletet a mesélő a közönséggel való kapcsolat felvételére és a további, folyamatos interakcióra?
- Milyen gyakran élt ezzel az eszközzel? Nemcsak az baj, ha nem vagy ha kevés szer, hanem az is, ha indokolatlanul sokszor, öncélúan szólítja meg a hallgatóságot (optimális gyakoriság).
- Milyen eszköztárat vonultat föl mindehhez (egyéniségéhez, hallgatóságához és a meséhez illeszkedett-e)?
- Milyen hatást ért el: ha a figyelem lankad vagy a közbevetés miatt kizökkennek a hallgatók (vagy akár a mesélő maga), az a mesemondás kárára van.
- Képes-e inspirációt meríteni közönségéből a mesélő (abból, amit ott helyben lát, hall, tapasztal), mindezek befolyásolják-e a mesemondást (kiszól, megszólít, odamutat – „Éppen olyan cipellője volt, mint...”)?
- Reagál-e azokra a közbevetésekre, amelyek a közönség soraiból érkeznek?

- Hogy oldja meg, hogy a mese szövegi és tartalmi világának átéléséhez, megértéséhez közös tudás jöjjön létre: pl. tájszó vagy a mesében megjelenő (és esetleg magyarázatra szoruló) néprajzi jelenség értelmezése a mesébe beleszöve, vagy abból „kiszólva”? Ezzel szoros összefüggésben: a didaktikusság csapdáját hogyan kerüli ki?

A mesemondás elsődlegesen művészeti, az esztétikum hatókörébe tartozó tevékenység, ezért minden mesemondás esetében a művészi élmény és minőség az elsődleges szempontja a mindenkori hallgatónak – és a minősítő zsűrinek is. Ugyanakkor a mesemondás-hallgatás elválaszthatatlan egységet alkotó, a pillanatban megszülető kommunikatív helyzet, amelyben megkomponált és spontán elemek dinamikusan váltogatják egymás. A hosszú történetek előadása különleges előadót és különleges alkalmat kíván. A közönség egykori kontrolláló funkciójának hiányában a kortárs mesélő szabadabb keretek között alkothatja újra a mesét, ugyanakkor a mesemondás műfaji-poétikai szabályainak betartásával kell az új körülményekhez igazodva mesélni.

AJÁNLOTT SZAKIRODALOM

NAGY ILONA

- 2015a A mesemondás forгатókönyve hétköznapi kommunikációs helyzetben.
In: Uő.: *A Grimm-meséktől a modern mondáig*. L'Harmattan – MTA BTK Néprajztudományi Intézet, Budapest. 153 – 160.
- 2015b Női és férfi repertoárok egy családon belül: Mesemondás a 20. század végén.
In: Uő.: *A Grimm-meséktől a modern mondáig*. L'Harmattan – MTA BTK Néprajztudományi Intézet, Budapest. 161 – 172.

NAGY OLGA

- 1991 *Cifra János meséi*. Akadémiai Kiadó, Budapest

SÁNDOR ILDIKÓ

- 2017 *Mesebeszéd* DVD. Hagyományok Háza, Budapest

SZAPU MAGDA

- 1985 *Mesemondó és közössége Kaposszentjakabon*. MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest, 9–53.

DR. AGÓCS GERGELY

A TÁJNYELV ÉS A MESEI NYELVEZET, MINT ELŐADÓI ESZKÖZÖK A MAGYAR MESEMONDÁS HAGYOMÁNYÁBAN

A tájnyelvhasználatról

A magyar népmese gyűjtőinek, amikor a terepen rögzítették a szövegfolklor-alkotásokat, adatközlőik a legtöbb történetet a magyar nyelv valamilyen tájnyelvi változatában mondták el. Igaz, a rögzített népmeséinknek csak elenyésző töredékéről rendelkezünk hangzó- vagy audiovizuális felvétellel, de ezek mindegyikéről elmondható, hogy az előadó tájszólásban beszél. Ennek alapján felmerülhet, hogy aki e felvételek nyomán, hagyományhű módon szeretne mesét mondani, annak az eredeti előadásmód tájnyelvi sajátosságait is követnie kell.

Ugyanakkor, ha hűek szeretnénk lenni a magyar mesemondás hagyományához, tanulságos lehet számunkra az **átadás-átvétel** tradicionális folyamatainak vizsgálata is. A múltban is érintkeztek az egymástól távol eső, egymástól eltérő tájnyelveket használó magyar régiók lakosai. Hogy a műveltségi javak cseréjének jellemző helyszínei közül csak két példát emeljünk ki, elég említeni a hosszú évszázadokon át az ilyen találkozások terepéül szolgáló vásárokat vagy a katonai szolgálatot. Nincs arra vonatkozó adatunk, hogy az ilyen, transzregionális értékátvitel eseteiben az átvevő arra törekedett volna, hogy a hallott mesét annak a másik tájszólásnak a lexikai, hangtani vagy egyéb sajátosságaival együtt építse be a saját repertoárjába. A mesemondó mindig megmaradt a **saját tájszólásánál**, abban mondta el az újonnan tanult mesét.

Ez a felismerés is indokolja, hogy a tájnyelvi sajátosságok megjelenítését célzó törekvéseket a mai, színpadi mesemondásban se tartsuk irányadóknak. A pályázókat biztatjuk, hogy csakis abban az esetben mondjanak nyelvjárásban mesét, ha az a nyelvjárás a **sajátjuk**, vagy legalábbis az adott tájnyelvi környezetből származnak, tehát **természetes módon** képesek felidézni a szóban forgó nyelvjárás sajátos ízeit.

A mesei nyelvezetről

Népmeséink eredeti felvételei ugyanakkor nem csak a hagyományörző mesemondók tájszólása révén képviselnek számunkra különleges dokumentumállományt. Bennük ugyanis megfigyelhető egy sor olyan verbális (és még több nonverbális) jelenség, melynek érzékeltetése nyomtatásban lehetetlen. Ilyenek a hanghordozásnak sokszor kizárólag a mesemondás közben jelentkező sajátosságai. Ilyenek a mesei nyelvezetben a tájnyelv mindennapi állapotához képest is egy fokkal hangsúlyosabban megnyilvánuló, jellegzetes, a dinamikai árnyalást, a beszédtempót, a beszéd dallamát vagy a beszédritmust érintő vonások.

A mesei nyelvezetet, a meseszöveg, azaz a szövegformálás mikéntjét ugyanakkor a közismertnek mondható mesei formulák használatán túl is meghatározza a népnyelv erős táji eltéréseket mutató fogalomkészlete, valamint az anyanyelvi gondolkodás-

ban gyökerező (szintén erős regionális tagoltságban élénk táru) fogalomalkotó, illetve fogalmazó készség. Az e területeken keletkező jellemzők stílusformáló erővel hatottak a mesemondásra, s kialakították a magyar népmese hagyományos előadómódjának sokszínűségében is jól felismerhető, többé-kevésbé egységes stílárú képét.

Az „ami” és az „ahogyan”

A mai, nagyrészt közművelődési keretekben megvalósuló, színpadi mesemondás gyakorlatában gyakran tapasztaljuk, hogy amikor az előadó lelép a narráció hagyománya, a szövegfolklor előadói stílusa által kijelölt ösvényről, a szövegmondás hiteletelenné, élettelené válik. Márpedig az előadóművészi hitelességre a mesemondás esetében is az **értékek közvetítésének** egyik legfőbb eszközeként kell tekintenünk. A rendelkezésünkre álló, nyomtatott népmeseszövegeket tartalmazó kiadványokban valóban szöveghú lejegyzéssel csak nagyon ritkán találkozhatunk. (A közelmúlt mesepublikációi közül pozitív példának számíthat B. Kovács István nyomtatásban megjelent lejegyzései: B. Kovács 1998 és 2016) Még kevesebb az olyan kiadványok száma, melyek hangzó vagy audiovizuális mellékleteiben a gyűjtés menetében rögzített, stúdióban át nem javított felvételeket is tanulmányozhatjuk. Pedig kiváló zenefolkloristánk, Lajtha László a népzene tanulmányozásához fűzött megjegyzését a népmesére is vonatkoztathatjuk:

„Az eddigi népzenei gyűjtésekben ui. nagyobb súlyt helyeztünk magára a zenei anyagra, egyszóval az »amire«, mint az »ahogyan«-ra, azaz arra, amiképp azt előadják. Míg tökéletes gépek nem álltak rendelkezésre, erre gondolni sem lehetett. A megszólaló zenei hang képzése, az előadás mikéntje legalább annyira fontos, mint maga a melódiavonal. A gépi felvételek adják meg a lehetőséget arra, hogy a népzene életre válását, életének mikéntjét pontosan megfigyelhessük, s az ez adta eredményeket rendszerezjük.” (Lajtha 1992: 162–163.)

A mesemondás esetében is megállapíthatjuk, hogy bármilyen megkapó, kerek legyen az „ami”, azaz az adott történet, a népnyelv szövetében formálódó verbális, valamint a narratív hagyományhoz kötődő nonverbális eszközök „ahogyan”-jainak megfelelő használata nélkül az előadás nem lehet hiteles. A mesekönyvek szerkesztőinek (valamint a szövegeket összegyűjtő és közreadó folkloristáknak) túlnyomó többsége a szövegek „sajtó alá rendezése” során, az olvasmányosság jegyében átírta, az írott szó követelményeihez igazította a népmesék élőszóban elhangzott (egyben a szóbeliség stilisztikai szabályait követő) szövegét. E szövegeknek az újbóli verbalizálása, azaz a narratív előadói gyakorlatba történő visszaemelésük során minden esetben be kell tartanunk az **élőszavas narráció törvényszerűségeit**. Ezek tanulmányozása nagy körütekintést igényel, de ha valaki egyszer ráérez e művészi kifejezőeszközök használatának ízére, kialakíthatja, majd fokozatosan továbbfejlesztheti magában az élőszavas mesemondás készségét.

E készség, illetve a megfelelő előadói gyakorlat hiányában a legjellemzőbb félreisiklások akkor keletkeznek, amikor valaki a népmese előadására úgy vállalkozik,

hogy a „visszaszóbeliesítés” munkáját nem – vagy nem hagyományhű módon – végzi el. A szövegek gondozói, az átiratok készítői az egyes irodalmi műfajok – elsősorban a novella és a regény – bevett eszközeivel élve egy sor olyan szövegszerű kiigazítást tettek, melyek követése az újbóli verbalizálás során visszásan hat, s az előadást eltéríti mind a művészi, mind a folklorisztikai hitelesség irányából. A jó narratív készséggel megáldott mesemondó gyakran (és előszeretettel) alkalmazza a mese élőszavas előadásának beszéddinamikai, ritmikai, melodikai vagy akár non-verbális elemeit, hogy közelebb hozza hallgatóságát a történet átéléséhez, illetve segítse a meseszöveg szálának követését. Egy ilyen előadó a mesemondás közben nemegyszer felkiált vagy éppen suttogásig halkít, lazít a szövegmondás tempóján, vagy éppen szinte a szavak pörgetéséig felgyorsítja azt, ritmikai elemek segítségével különös hangsúlyt ad egyes kifejezéseknek vagy szövegrészeknek, arcmikájával vagy egyéb gesztusai s más előadói eszközök segítségével valójában előadó-művészeti teljesítményt nyújt. A meseszövegek közreadói régóta tudják, hogy az ilyen megoldások egy szöveghű lejegyzésben, pusztán a betűk által nem érvényesülhetnek, sőt esetenként értelmezési zavarokat okozhatnak, ezért a folklórnarratívák gondozása közben gyakran (az írott szó szabályainak megfelelően, az epikus szálak követhetőségének érdekében is) kénytelenek voltak a következőkhöz hasonló betoldásokat eszközölni:

- *Hm... – csóválta a fejét az öreg király.*
vagy:
- *Hova mész, te kis kanász? – kérdezte az öregasszony.*
vagy:
- *Hú! – kiáltotta...*

Amikor ezek a történetek a mesemondás gyakorlatában újraélednek, ügyelnünk kell arra, hogy tudatosan kerüljük az ilyen és ezekhez hasonló szerkesztői betoldásokat, melyek a néma olvasmányként elgondolt használat érdekében lettek kialakítva, s törekednünk kell arra, hogy a mesék szövegét inkább a szóbeli előadás funkciójának megfelelően adjuk elő.

Archaizmusok, interaktivitás

A mesei nyelvezetet az archaizmusok használata is karakterizálja. A mesemondók előszeretettel tanulták meg és alkalmazták a történetek színesítését, művészi szintre emelését kiválóan szolgáló archaikus kifejezéseket, valamint a már-már költői képekké szilárdult régies hasonlatokat vagy egyéb szókapcsolatokat. Saját népmese-gyűjtési tapasztalatunk azt mutatja, hogy a jó mesemondók a régies kifejezéseknél gyakran megállították a történetet, s ezeket a helyzeteket is kihasználták a közönséggel történő kapcsolatfelvételre, illetve kapcsolattartásra. Ilyenkor általában „kiszóltak” a meséből, s rákérdeztek a közönségnél, hogy az értik-e az adott archaikus kifejezést.

A jó mesemondók ugyanakkor egyéb eszközökkel is törekedtek az előadás interaktivitására. Tudatosan keresték a szemkontaktust, reagáltak minden apró eseményre

(például, ha a hallgatóságban valaki tüsszentett, jó egészséget kívántak), s törekedtek arra is, hogy a közönség soraiból kiválasszanak egyes személyeket, hogy azokkal akár a mese aktuális epizódjaihoz kapcsolódó, rövid párbeszédet folytathassanak.

Aktualizáció

A jó narratív készséggel megáldott mesemondók gyakran törekedtek az aktualizációra is, de minden esetben csakis a történetfűzés mellékszálain, s az aktualizáló betoldásokra itt is legtöbbször egyfajta humorforrásként tekintettek. Ez történhetett úgy is, hogy a mesébe beleszótték az újabb társadalmi jelenségek vagy technológiai újítások kifejezéseit. Ilyenkor a főhős nem *beszekerезik*, hanem *vonatra* száll, vagy egyenesen *taxit* fogad, az ördög nem *üzen*, hanem *letelefonál* a pokolba, az öreg király nem *tanácskozára* utazik el, hanem *konferenciára*, s a királyság ügyeit megtárgyaló méltóságok: *grófok, hercegek, hadvezérek* mellett ott ülnek a *miniszterek*, sőt néha még a *főosztályvezetők* is.

Az ilyen aktualizáció a rendelkezésünkre álló gyűjtések anyagában viszont soha nem érinti a mese fontosabb szerkezeti vagy egyéb állandó elemeit, azaz például a *tizenkét lábú vasderes csikóból* soha nem lesz, mondjuk *huszonnégy hengeres vajszínű terepjáró*.

Az aktualizáció másik megoldása az, amikor a mesemondó nem a közönség viselkedésének mozzanataira, hanem különféle **külső eseményekre reagál**. Ilyenkor a mese történetében szerepet kaphat a váratlanul, de *ténylegesen* megszólaló harangszó, kakaskukorékolás, kutyaugatás, de akár egy, a közelben elhaladó szekér zaja, teherautó motorja, vagy (újabban gyakori esetként) a közönség felől egy mobiltelefon csengőhangjaként megszólaló zenefoszlány is.

A magyar mesei nyelvezet legáltalánosabb jellemvonásaihoz tartozik az is, hogy a jó mesemondó különösen nagy műgonddal dolgozza ki, esetenként az adott szereplőket hangszínváltásokkal jelölve adja elő a párbeszédet. A dialógusok soha nem elbeszélő módban jelennek meg, a mesemondó mindig arra törekszik, hogy a **párbeszéd szereplőit** a lehető legélénkebben **megjelenítse**.

A magyar mesemondás következő, szembeötlő jellemvonása, hogy a jó narratív készségű előadó mindig arra törekszik, hogy **„szavakkal fessen képeket”**. Ez azt jelenti, hogy mesemondó mestereink az egyes epizódokat a legtöbbször úgy adják elő, mintha azokat kivetítve szemlélnék, s a lehető legnagyobb részletezésben mégis, a történet ritmusát meg nem akasztó mértékben „közvetítenék” felénk a látottakat. Sajnos a mesegyűjtemények jelentős részében (elsősorban a gyermekeknek szánt kiadványokban) ezek a részletek a szerkesztői elgondolások, illetve a terjedelmi korlátok áldozataivá váltak, így ezek esetében az árnyalt, képszerű ábrázolásmód sem érvényesülhetett.

A Páva-minősítőn viszont a jelöltnek éppen arra kell törekednie, hogy a magyar mesemondás hagyományos gyakorlatából, melyet a népmesekutatók adatai hitelesítenek, a fentiekben kiemelt jellemvonásokat a lehető legnagyobb mértékben visszaadják.

AJÁNLOTT SZAKIRODALOM

LAJTHA LÁSZLÓ

- 1992 *Gondolatok a népzene gyűjtésének, lejegyzésének és rendszerezésének módszeréről. Lajtha László összegyűjtött írásai I.* (sajtó alá rendezte és bibliográfiai jegyzetekkel ellátta Berlász Melinda) Akadémiai Kiadó, Budapest

B. KOVÁCS ISTVÁN

- 1998 *Szőlő–Szült–Kálmány. Öt gömöri hősmese.* Pozsony
2016 *Világ vitézé. Magyar hősepika.* Gömör–Kishonti Múzeum Egyesület, Rimaszombat

Hangzó- vagy audiovizuális melléklettel ellátott népmese kiadványok

AGÓCS GERGELY

- 2017 *Pál István mesél.* Hagyományok Háza, Budapest

BESZÉDES VALÉRIA

- 2004 *Szőcs Boldizsár meséi.* Hagyományok Háza, Budapest

DALA SÁRA

- 2006 *Czérna Miklós történetei. Mesék, mondák, anekdoták Oromhegyesről.* Hagyományok Háza, Budapest

IANCU LAURA

- 2005 *Az aranyréce. Mesék Moldvából.* Hagyományok Háza, Budapest

ORBÁN DÉNES

- 1997 *Uz-völgyi népmesék. Elmondja Karácsony Gyula.* Szentendre

SEBŐ FERENC

- 2011 *PATRIA Magyar néprajzi felvételek 1937–1942. Hungarian Ethnographical Recordings.* Hagyományok Háza, Budapest

DR. RAFFAI JUDIT

A MESEMONDÁS KOMMUNIKÁCIÓS TECHNIKÁI (NONVERBÁLIS ESZKÖZÖK)

A mesemondók teljesítményét nemcsak a verbális, hanem a nonverbális eszközök tekintetében is a folklorisztikai adatokra támaszkodva, a néprajzi gyűjtések és interpretációk fényében értékeli, értékelheti csak objektíven a minősítő zsűri.

A mesemondó egyéniségek folklorisztikai vizsgálata kapcsán számos alkalommal felmerült a kérdés, hogy a mese előadói mesemondásuk során a szöveg tartalmi elemein kívül milyen eszközökkel kommunikálnak a közönségükkel, a mesemondás előadásának milyen a dramaturgiája, a vizualitása.

E terület kutatásainak megalapozója, Kovács Ágnes már 1943-ban, a ketesdi mesemondók vizsgálatának kapcsán megjegyzi: „A mese csak leírva, kinyomtatva betűsor, a valóságban képek láncolata. Ez a képsorozat él a ketesdi mesemondóban. Szavai csak arra valók, hogy a hallgatóval is láttassák e képeket, átélhessék a kalandokat.” (Kovács 1943: 52.)

A mesei képsorozat megmutatásához a mesemondó többféle technikát alkalmaz, a szövegben található, verbális kommunikáció részeként szereplő, vizualizálást segítő eszközök (leírások, jelzős szerkezetek, mesei formulák, az aktualizálás és a lokalizálást segítő részletek), valamint nonverbális kommunikációs eszközök használatával. A következőkben ez utóbbiakról szólnak az egyéniségkutató módszer képviselőinek munkái, valamint a hangzó- és videóanyagokból szerzett információk, illetve a terepmunkák tapasztalatai alapján.

Testbeszéd (gesztus, mimika, testmozgás)

A mesemondók előadásáról szóló munkák alapján kirajzolódott kép azt mutatja, hogy a magyar nyelvterületen elkülöníthető a mesemondók azon csoportja, amelyik a mese előadását határozottabb gesztusokkal, mimikával, testmozgással egészítik ki. Az alábbiakban egy példán részletezzük e technika egyes elemeit.

A vajdasági, ludasi Szűcs László mesemondásáról az elsők között készült már videóanyag is, előadásának rögzítése után kísérlet történt – a szövegek lejegyzése mellett – a mesemondás nonverbális elemeinek a leírására (Raffai 2001). Szűcs László a mesei képsorozat megmutatásához **többféle technikát** használt. Változtatta a beszéd ritmusát és gyorsaságát, hanghordozását és hangszínét, arckifejezését, testhelyzetét. Mindezek a vizsgálat szerint **konkrét funkcióval** rendelkeztek. Szűcs együtt mozgott a mese szereplőivel, hanghordozásának és hangszínének a változtatásával, illetve a változatos gesztusaival azonosult a mese szereplőivel, és megpróbált ehhez hasonló hatást elérni a hallgatósnál is. A fej mozdulataival, fejbólintással vagy a fej felemelésével jelezte a párbeszéd kezdetét, a szerepcserét vagy egy új leíró rész elejét. Ezek segítették, hogy a párbeszéd részeknél egyszerre több szereplő személyét el tudta játszani. Mozdulataival és arcjátékával megalkotta a képelt mesei

teret, ezzel **segítette a hallgatóságot**, hogy jobban maga előtt tudja látni a mese cselekményét. Ezt a mesei teret következetesen használta, konzekvensen újra és újra azonos irányba fordította a fejét ugyanazoknak a helyszíneknek vagy történeteknek a megjelenésekor. A gesztusokkal irányt mutatott, hangsúlyozott. Az ismétlődő állandósult formulák esetében a hangsúlyozó kézmozdulatok is ismétlődtek. Egyazon mesének két előadását összehasonlítva megállapítható, hogy a hangsúlyozott részek állandóak, ha a hangsúlyozás eltérő mozdulatokkal is történik, de mindig jelentkezik az azonos szövegrészeknél.

Ez a technika mégsem általános. A kutatók régóta megfigyelték, hogy a mese előadását gesztusokkal, mimikával, testmozgással kiegészítő előadók mellett vannak olyan kitűnő, többnyire csak a hangjukkal (szövegfonetikai eszközökkel) dolgozó mesemondók, akik merev testhelyzetben (gyakran sötétben) mesélnek-meséltek, és „pusztán” a szövegben található vizuális elemek hangsúlyozásával, illetve az izgalmas cselekmény bonyolításával kötik le hallgatóik figyelmét.

Tehát mindkét út járható, mindkét típusú előadásmódnak van létjogosultsága, mindkettő lehet hatásos, hiteles. A pályázó mesemondó maga el tudja dönteni, **egyéniségéhez**, temperamentumához, tágabb környezetének kommunikációs kultúrájához melyik előadásmód illik inkább, illetve mely mesemondó mesterek stílusa áll közelebb hozzá, a felvételeket hallva-látva melyik „ragad rá” jobban.

Szövegfonetikai eszközök (hanglejtés, hangsúly, hangerő, szünet és beszédtempó)

A szövegfonetikai eszközöknek a mesemondáskor is többnyire olyan formában van szerepük, mint a hétköznapi beszédben. Ezeket a mesemondók a mese menetéhez alkalmazkodva használják.

A **hanglejtés** és a **hangsúly** – meseszereplőkkel azonosuló párbeszédés részek kivételével – többnyire természetes formában, a magyar nyelvre, illetve az adott nyelvjáráásra jellemző módon, a beszéddel, azaz az élő nyelvvel azonos formában jelentkeznek mesemondáskor is.

A mesélés **hangerejét** elsősorban a mesemondó egyénisége és a terem akusztikai viszonyai, illetve a mondott népmese tartalmi részei befolyásolják. A mesemondástól idegen, ha nem a mondanivaló szabja meg a hangzást, például öncélúvá válhat a szöveg értelmétől független, indokolatlan halk tónus használata, illetve a hangerő (hangsúly) ingadozása.

A mese menete határozza meg a **beszédtempót**. A cselekmény felgyorsulása a mesemondás tempójának a növelésével jár. A beszédtempót a mesélés gyorsasága mellett többnyire a szünetek befolyásolják. A hagyományos mesemondásra nem jellemző a színművészet világába tartozó hatásszünetek használata, viszont megtalálható időnként az értelmi tagolást szolgáló, valamint a kiemelés elősegítő szünetek alkalmazása. Itt kell megemlítenünk a mesemondásban előforduló diskurzusjelölőket (*no, hát, szóval, ugye, úgyhogy* stb.), illetve azokat a rövid állandósult szókapcsolatokat (*úgy is volt, ugye barátocskám* stb.), amelyek szünetként is funkcionálnak, illetve a be-

szédtempót is befolyásolják, de segítik a mesemondót a mondanivaló továbbvitelében, új szerkezeti részek megkezdésében, párbeszédék imitálásában, a mondanivaló hatásosabbá tételében is.

A ludasi Szűcs László mesemondásának vizsgálata kiterjed a **mesemondás közbeni szünetekre** is. Szűcs László előadásai tele vannak cuppantással és sóhajtással. Ezekhez az állandó hatáskeltő elemekhez egy jellegzetes arckifejezés, gyakran kézmozdulat is kötődik. Leginkább a narráció új szakaszainak elején jelennek meg, használatuk értelme legtöbbször az epizódok elválasztásánál, mintegy szünetként. Ezen kívül Szűcs csak ritkán sóhajt vagy cuppant tartalmi összefüggés miatt, még ritkábban használja retorikai eszközként ezeket az elemeket. A fentihez hasonló funkciója van Szűcs László meseszövegeiben a legnagyobb számban megjelenő, egyéni jegyként is felfogható *hát* diskurzusjelölőnek. Az ilyenfajta szüneteknek sincs nagy szerepük az előadói hatás megteremtésében, csak kissé lassítják a mese menetét. Kiválóak az időnyerésre, levegővételre, az egyik gondolat összekapcsolására a másikkal, és talán pihentetőek is lehetnek. Az események menetének gyorsaságát is befolyásolják. Csak azok a részek vannak teletűzdelve sóhajokkal, cuppantásokkal és a *hát* köztöszóval, amelyek lassú menetűek. Amikor az esemény felgyorsul, a cselekmény pereg – ezt az előadói stílus is követi –, akkor már mind ritkábban és ritkábban fordulnak elő ezek a jegyek.

Az élőszavas mesemondásban a mai, színpadi mesemondó is belevihet előadásába egyéni szövegfonetikai, nonverbális jegyeket, akár az eredeti gyűjtésről „tanulva”, ha tőle nem idegen az adott hatáskeltő elem, akár saját mindennapi nonverbális, metakommunikatív megnyilvánulásainak egyes elemeit a szituáció megkövetelte mértékben „felnagyítva”, de természetesen nem elérve a modorosság határát.

A párbeszédék szerepe

A fenti technikák legjelentősebben a népmesében található párbeszédes részeknél találhatók meg. Mesemondás nincs dialógus nélkül. A párbeszédék jelentősége, előadói megoldása kimondottan fontos a mesemondás folyamatában. Köztudomású, hogy minden mese elbeszélő résszel kezdődik és többnyire elbeszélő résszel zárul, de a mesén belül folyamatosan váltakoznak a párbeszédes és az elbeszélő részek, műfajonként eltérő intenzitással, minimum fele-fele arányban.

A mesében szereplő dialógusok kitűnő lehetőséget biztosítanak a történetmondónak a mesei cselekmény láttatásának szempontjából. Ezek módot nyújtanak a mesélőnek (és a hallgatónak is), hogy nyelvi és nonverbális eszközök segítségével tudja követni a történet menetét, azonosuljon a mese szereplőivel. A mesélők a dialógusoknál a szó átadását és átvételét gyakran nem az *azt mondta* szókapcsolat beiktatásával jelzik, hanem valamilyen mozdulattal, a hangerő, illetve a hangsúly, a hangszín megváltoztatásával. Előfordul az is – ahogyan Szűcs László példáját említettük is már –, hogy az ismétlődő epizódhoz, illetve a mese szereplőjének a tulajdonságához kapcsol a mesemondó egy tipikus arckifejezést, illetve egy gesztust. Ezek az ismétlődő nonverbális elemek segítik a mesemondót a sze-

replő párbeszédeinek a megkezdésében és cselekedeteinek a bemutatásában is. Az **arckifejezés** és a **gesztus** többszöri ismétlése azt eredményezi, hogy a mesemondónak már szóban nem is kell néven neveznie a szereplőt, elég, ha arckifejezéssel vagy gesztussal mutatja a jellemző tulajdonságát.

Zsűrünk ezért figyelembe veszi az értékelésnél, ki milyen mértékben és milyen stílusérzékkel, természetességgel él a fentebb sorolt nyelvi és nonverbális eszközök hagyományhú alkalmazásával.

A felkészüléshez ezért csak azt javasolhatjuk, hogy a pályázók a ma még élő mesemondó mesterektől személyesen tapasztalják meg, milyen a hagyományos mesemondás, és minél több audiovizuális gyűjtés felvételét tanulmányozzák. Mindezek mellett pedig a (sok helyütt még élő) színesebb vagy archaikusabb tájnyelven előadott egyéb folklórműfajoknak, vagy egyszerűen a formulákkal ritualizált mindennapi beszélgetéseknek értő hallgatása is azt segítheti, hogy nemcsak néhány adott meseszöveg élőszavassá alakításának képességét, hanem a mesei nyelvezet improvizatív használatához, a népmesei stílusérzékhez és gondolkodásmódhoz szükséges háttértudást, nyelvérzéklet is elsajátíthassák!

AJÁNLOTT SZAKIRODALOM

BENEDEK KATALIN

- 2013 „Akárki nem tud mesét hallgatni” A (mese) hallgatói szerep. In: Balogh Balázs (főszerk.) *Ethno-lore XXX.*, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 69–113. Online elérhető: https://nti.btk.mta.hu/images/evkonyv/2013/04_benedek.pdf

KOVÁCS ÁGNES

- 1943 *Kalotaszegi népmesék.* I–II. (ÚMNGY V–VI.) Pázmány Péter Tudomány Egyetem Magyarisztudományi Intézet és Franklin Társulat, Budapest

RAFFAI JUDIT

- 2001 *A mesélő ember. Egy bácskai parasztember meséi.* Osiris Kiadó, Budapest

SÁNDOR ISTVÁN

- 1964 A mesemondás dramaturgiája. In: K. Kovács László (szerk.) *Ethnographia LXXV.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 523–556.

A folklorizmus keretein belül mesélő mesemondó folklorisztikai hitelességének körülírása három (a korábbi szerzők által már részben ki is fejtett) nagy terület (azaz kérdés) köré csoportosítható, ezek a következők:

- a mesemondó (azaz *ki* mesél?),
- a népmese (azaz *mit* mesél?)
- a mesemondás technikája (azaz *hogyan* mesél?).

Akkor találkozhatunk hiteles mesemondással, ha ez a három terület összhangot alkot. Folklorisztikai hitelességről pedig akkor beszélhetünk, ha az összhangba hozott három nagy terület a szóbeliség törvényei szerint, a népmese műfaji jellegzetességeivel a hagyományos mesemondásból táplálkozva a valamikori mesemondáshoz igazodik, *nem* másolatot, hanem önálló *meseváltozatot* létrehozva. Ahogyan Sándor István fogalmazott: „Számot kell vetnünk azzal, hogy a mesemondó (...) nem betanult, emlékezetébe pontosan bevésített szöveget idéz fel gépiesen. A mesélés jóval bonyolultabb lélektani folyamat: a mese vázát, mint dinamikus skémát kell a mesemondónak emlékezetébe idéznie, azután e vázat képzeletében részletről részletre haladva megszínesítenie és mesévé formálnia, emellett a történet átélése során érzelmileg is felforrósítania, továbbá szövegszerűvé formálnia, azaz a mondanivalót stílusisan feldolgozania és kimondania.” (Sándor 1964: 526.)

Ez a folyamat a folklorizmus keretein belül mesélő mesemondótól is elvárható, minősítő zsűriünk is ezt teszi mércévé. Napjainkban is a népmese műfaji jellemzői, a szűzsé, a mesei szerkezet szabályai, a mesemondás logikája, a stílus, a technika, az ismert mesei formulák, illetve a nyelvi megoldások és a mesemondó egyéniségéhez illeszkedő előadás hozza létre a meseváltozatot.

Mesemondó és hallgatósága

A mesemondás hitelességét meghatározó három nagy területhez (kérdéshez) szorosan kapcsolódik a hallgatóság szerepköre, azaz a „**Kinek mesél a mesemondó?**” kérdésköre. A hagyományos mesemondás felnőtteknek szánt közösségi tevékenység volt. A mesemondó előadását a mesemondás alkalmá és a hallgatóság elvárásai is befolyásolták. A közönség és a mesemondó kapcsolatát sajátos, kölcsönös kommunikáción alapuló viszony jellemezte. A mesélő és közönsége olyan közösséget alkotott, amelyben mindenki valamilyen módon – aktívan vagy passzívan – birtokosa volt a hagyománynak.

A mesemondó repertoárját, előadásának módját a hallgatóság normarendszere, „kollektív cenzúrát” betöltő szerepe is alakította. Benedek Katalin a néprajzi adatok alapján a mesemondást a hallgatói szerep oldaláról is vizsgálta: a „(...) mesemondóval kapcsolatban a közösség kinyilvánítja elvárásait: hol, mikor, hogyan, mit kíván/nem kíván hallani. Ennek során a mesemondó és a környezete hallgatólagos

megállapodást köt” – írja. (Benedek 2013: 87.) Kovács Ágnes rámutatott arra, hogy a folklorizmus keretein belül mesélő mesemondók esetében megváltozott a közönséggel való kapcsolat, többek között a hallgatóság repertoárt formáló hatása is: „(...) a mesemondók mindenkor a hallgatók igényeinek megfelelően veszik elő, módosítják vagy állítják helyre a meséket. A hallgatók jelenlétükkel, arckifejezésükkel, magatartásukkal, szavaikkal nagymértékben befolyásolják a mesemondót. (...)

A színpadról, katedráról »előadó« mesemondó és az alkalmanként látott, vele személyes kapcsolatban nem lévő közönség viszonya egészen más, mint az egykori fonók, kukoricamorzsolók, virrasztók együtt élő és együtt haló közönségé. Az idegen közönség tagjai legtöbbször »kívülről jött«, általa nem ismert mese elmondását kérik számon a mesemondótól, s ezzel inkább zavarba hozzák, mintsem segítenék.” (Kovács 1981: 407.) Annak ellenére, hogy a folklorizmus keretein belül mesélő mesemondók esetében többnyire hiányzik a hallgatóság „kollektív cenzúrárt” betöltő szerepe, amely a repertoár alakulására, illetve a mese választására, valamint az egész mesemondás alakulására kihat, a revival-mesemondótól is elvárható, hogy igazodjon a közönsége elvárásaihoz, elérje, hogy a hallgatósága közreműködően befogadja az általa elmesélt történetet, illetve hogy közte és hallgatósága között interakció valósuljon meg. Ez a kölcsönhatás alakítja a mesemondást, a jó mesemondó ebből táplálkozik, előnyt formál belőle.

Homo narrans

A hagyományos közösségekben csak a jó mesemondónak volt hallgatósága, a mesemondás speciális tudást, képességet igényelt: „nemegyszer tapasztaljuk, milyen varázsa van egy-egy mesemondónak. Elvégre is nem betanult szövegek pusztá reprodukálásából áll a mesemondás. Sajátos módon élettellel telik meg ilyenkor a szöveg” – írja Sándor István. (Sándor 1964: 525.) Hasonlóan vélekedik Benedek Katalin is: „Jó előadóknál a szövegmondás során a közönség a recitálás helyett az előadó egész valóját igénylő művészi önmegnyilatkozással találja magát szemben. A mese sajátos »varázsa« valójában inkább a mesemondó varázsa, aki a szöveget a maga egész mivoltával élményszerűen tolmácsolja.” (Benedek 2013: 71.)

Nem mindenki lesz mesemondó, a kiváló nyelvi kifejezőképességgel, logikus gondolkodással és különlegesen jó memóriával rendelkező személyből lesz csak „mesélő ember” (*homo narrans*). A mesemondáshoz részben veleszületett adottságra, részben pedig a meglévő képességre ráépített, tanult „tudományra” van szükség, amely többéves (évtizedes) rutinnal alakul ki. A mesemondó egyéni adottságai mellett az adott kor, annak kultúrája, hagyományai, társadalmi sajátosságai is formálják a mesélő ember mesemondói egyéniségét, mesélésének menetét, egész mesekészletét. Napjainkban, amikor a népmese a virágkorát éli, számos karizmatikus (egyreszem szerint valóban hitelesnek mondható) mesemondót ismerünk, akinek az előadása élményszámba megy, mesemondása mégsem számít **folklorisztikailag** hitelesnek, mert hiányzik belőle a hagyományos mesemondás eszköztára.

A minősítő zsűri ezért – többek között – nem tartja folklorisztikailag hiteles mesemondásnak azt, ha a jelentkező szövegmondását nem a hagyományos mesemondás törvényei határozzák meg, például, ha a nyelvhasználatát nem a szóbeliség törvényei irányítják, hanem az írásbeliség szabályai, ha népmesei tömörség helyett túlságosan részletez, ha nem természetesen, hanem modorosan mesél, ha a mesemondásában elbeszélő részek dominálnak a párbeszédes részek rovására, ha tündérmesei formulákat használ egyéb műfajok mesélése közben, vagy a nemzetközi anyagból átvett, mesei jellemzőktől megfosztott fordításokat mesél stb.

A zsűri legfontosabb elvárása, hogy a jelentkező a hagyományos mesemondás szabályai szerint alakítsa az alkotását, vegye figyelembe, hogy a tradicionális mesemondás sem volt a hagyomány pusztá utánzása. Ennek értelmében a jelentkezőnek nem egy népmese régies másolatát kell létrehoznia, hanem a mesélő ember tehetségével és eszközkészletével, a hagyomány keretein belül egy saját változatot teremtenie.

AJÁNLOTT SZAKIRODALOM

BENEDEK KATALIN

- 2013 „Akárki nem tud mesét hallgatni” A (mese) hallgatói szerep. In: Balogh Balázs (főszerk.) *Ethno-lore XXX*. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest. 69–113. Online elérhető: https://nti.btk.mta.hu/images/evkonyv/2013/04_benedek.pdf

KESZEG VILMOS

- 2011 *A történetmondás antropológiája*. Egyetemi jegyzet. (Néprajzi egyetemi jegyzetek 7.) Kolozsvár

KOVÁCS ÁGNES

- 1981 Jegyzetek. In: Sebestyén Ádám: *Bukovinai székely népmesék II*. Tolna Megyei Tanács V. B. Könyvtára, Szekszárd

RAFFAI JUDIT

- 2017 *A magyar mesemondás hagyománya. Útmutató mesemondók, pedagógusok és minden népmese kedvelő számára*. Hagyományok Háza, Budapest

SÁNDOR ISTVÁN

- 1964 A mesemondás dramaturgiája. In: K. Kovács László (szerk.) *Ethnographia* 1964. LXXV. Akadémiai Kiadó, Budapest. 523–556.

AJÁNLOTT SZAKIRODALOMJEGYZÉK

Ajánlott hangzó- és audiovizuális mellékletű népmese gyűjtemények

AGÓCS GERGELY

2017 *Pál István mesél.* (CD- és DVD-melléklettel) Hagyományok Háza, Budapest

BESZÉDES VALÉRIA

2004 *Szócs Boldizsár meséi.* (hangzóanyag-melléklettel) Hagyományok Háza, Budapest

DALA SÁRA

2006 *Czérna Miklós történetei. Mesék, mondák, anekdoták Oromhegyesről.* (DVD-kiadvány kísérfüzettel) Hagyományok Háza, Budapest

FARAGÓ JÓZSEF

2003 *Baka András tréfás beszédei. Moldvai csángómagyar népmesék.* (CD-melléklettel) Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár

IANCU LAURA

2005 *Az aranyréce. Mesék Moldvából.* (hangzóanyag-melléklettel) Hagyományok Háza, Budapest

MAGYAR ZOLTÁN – VIDA ERIKA

2009 *Ördögösfüzési népmesék. Hideg Anna meséiből.* (Hangzó melléklettel) Mentor Kiadó. Marosvásárhely

ORBÁN DÉNES

1997 *Uz-völgyi népmesék. Elmondja Karácsony Gyula.* (könyv és hangzóanyag-melléklet) Tillingner Péter Nyomdája, Szentendre

SEBŐ FERENC

2011 *PATRIA Magyar néprajzi felvételek 1937–1942.* Hungarian Ethnographical Recordings. Hagyományok Háza, Budapest

AJÁNLOTT NÉPMESEGYŰJTEMÉNYEK

A *-gal megjelölt 19. századi gyűjteményekben található népmeséket elsősorban nem kiválasztásra, hanem mint összehasonlításra használandó anyagot javasoljuk áttekinteni.

ALBERT ERNŐ

1999 *Selyemkert. Gyimesi csángó népmesék.* „Jázdó” Társaság, Sepsiszentgyörgy

ARANY LÁSZLÓ – GYULAI PÁL

1872 *Elegyes gyűjtések Magyarország és Erdély különböző részéről.* (Magyar Népköltési Gyűjtemény I.) Athenaeum Kiadó, Pest*

BÁLINT SÁNDOR

1975 *Tombác János meséi.* (Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XVII.) Akadémiai Kiadó, Budapest

BANÓ ISTVÁN

1941 *Baranyai népmesék.* (ÚMNGY II.) Akadémiai Kiadó, Budapest

BANÓ ISTVÁN – FÜLÖP LAJOS

1960 *Régi magyar népmesék Berze Nagy János hagyatékából.* TIT Megyei Szerv. Pécs*

BENE LAJOS

1931 *Kalotaszegi népmesék 1–3.* Budapest*

BENE LAJOS

1941 *Vitéz Palkó. Kalotaszegi népmesék.* Dante Könyvkiadó, Budapest*

BENEDEK ELEK

1894–1896 *Magyar mese- és mondavilág. I–V.* Budapest*

BENEDEK KATALIN

2004 *Három vándorló Királyfirul való História. A sárospataki kéziratos népmesegyűjtemény (1789).* Európai Folklor Intézet – L'Harmattan, Budapest*

2006 *Tengeri kisasszony. Ipolyi Arnold kéziratos folklórgyűjteménye egész Magyarországról 1846–1858.* Magyar Népköltészet Tára VI. – Fontes Musei Ethnographiae 8., Budapest*

2010 *Fanyúvő Jankó. Palócföld meséi és mondái Nagy Zoltán gyűjtésében.* Magyar Népköltészet Tára X., Budapest

2013 *Estefia, éjfélfia, hajnalfia. Csíkszentdomokosi népmesék Belatini Braun Olga gyűjtésében.* Magyar Népköltészet Tára XIV., Budapest

BENEDEK KATALIN – IANCU LAURA

2002 *Johófiú Jankó. Magyarújfalusi csángó népmesék és beszédek.* Somhegyi, Velence
Benedek Katalin – Görög-Karady Veronika – Szuhay Péter

2003 *A három muzsikusz cigány. Babos István meséi.* Európai Folklor Intézet – L'Harmattan, Budapest

BERDE MÁRIA

1937 *Főtonfót király. Eredeti székely népmesék.* Hasznos Könyvtár 20, Brassó*

1938 *A gyémánt emberke. Székely népmesék.* Református Könyvtár 52–53., Oradea*

1941 *Az árva királyfi. Eredeti székely népmesék.* Magyar tájak mesekincse 1.
Athenaeum, Budapest*

BEREZNAI ZSUZSANNA

1999 *A félegyházi mesekirály. Seres József félegyházi parasztgazda népmeséi.* Katona József Múzeum, Kecskemét

2011 *Tengöri hereberi atyám uram. Palásti Annuska meséi.* Katona Imre csongrádi népmesegyűjtése 1941–42-ből. Csongrád M. Lvt., Csongrád

BERZE NAGY JÁNOS

1907 *Népmesék Heves- és Jász-Nagykun-Szolnok-megyéből.* (MNGY IX.) Athenaeum Kiadó, Budapest*

1940 *Baranyai magyar néphagyományok I–III.* Baranya vármegye közönsége, Pécs

BÉRES ANDRÁS

1967 *Rozsályi népmesék.* (ÚMNGY XII.) Akadémiai Kiadó, Budapest

BESZÉDES VALÉRIA

1978 *Jávorfácscsa. Félszáz szajáni népmese.* Életjel, Szabadka

2005 *Seregék szárnyán. Szócs Boldizsár meséi.* Szabadegyetem, Szabadka

B. KOVÁCS ISTVÁN

- 1990 *Malac Julcsa. Gömöri népmesék.* Madách Könyv- és Lapkiadó, Pozsony
1993 *Barcsai népköltészet. (ÚMNGY XXV.)* Akadémiai Kiadó, Budapest–Pozsony
1998 *Szőlő–Szült Kálmány. Öt gömöri hősmese.* Madách–Posonium, Pozsony

BOJA PATYI SAROLTA

- 2018 *A pipicslámpa fényénél. Moholi népmesék, mondák és más történetek.* Szabadka

BODNÁR BÁLINT

- 1980 *Kisvárda környéki népmesék.* Jóna András Múzeum, Nyíregyháza
Online elérhető: <http://mek.oszk.hu/07800/07864/07864.pdf>

BÖZÖDI GYÖRGY

- 1942 *A tréfás farkas. Bágyi János meséi.* Turul Szövetség Könyv- és Lapterjesztő, Budapest*
1958 *Az özösgyermök. Bözödi népmesék.* Ifjúsági Könyvkiadó, Bukarest*

BÖZÖDI GYÖRGY – B. NÁDOR ORSOLYA

- 1993 *A Nap s a Hold keresése. Bözödi népmesék.* Akadémiai Kiadó, Budapest*

BURÁNY BÉLA

- 1988 *Szomjas a vakló. 66 vajdasági magyar erotikus népmese.* Képzőművészeti Kiadó, Újvidék
1988 *Piros a tromf. 77 vajdasági magyar erotikus mese.* Anikva, Budapest
1990 *A legkisebb királylány kívánsága. 88 vajdasági erotikus obszcén népmese.* Képzőművészeti Kiadó, Budapest
1997 *A menyecske meg a feketerigó. 107 vajdasági magyar erotikus és obszcén népmese.* Bába Kiadó, Szeged
2007 *Mé piros a golya csőre? Erotikus és obszcén magyar népmesék a Délvidékről.* Timp Kiadó, Budapest

CS. MEGGYES MÁRIA – KATONA IMRE

- 1984a *Legeltetés a három sárkány pusztáján. (Dél-alföldi, Szeged környéki népmesék)* Móra Kiadó, Budapest
1984b *A varjúkirály. (A Tolna megyébe települt bukovinai székelyek mesemondójának, Fábian Ágostonnének a meséi.)* Móra Kiadó, Budapest
1985a *Zöld Vitéz és Virág Péter. (Erdélyi magyar népmesék Déva, Brassó, Kolozsvár, Nagyvárad környékéről.)* Móra Kiadó, Budapest
1985b *Fótonfót király. (Békés, Szolnok, Hajdú-Bihar megye)* Móra Kiadó, Budapest
1986a *Szélanyó keresztlányja. (Felső-Tiszavidék)* Móra Kiadó, Budapest
1986b *A madárasszony. (Székelyek, moldvai csángók)* Móra Kiadó, Budapest
1987 *A megpatkolt boszorkány. (Felföld)* Móra Kiadó, Budapest
1988 *Az ólomerdő. (Vas, Veszprém, Komárom, Fejér megyék)* Budapest

DALA SÁRA – IANCU LAURA – PUSKÁS KATALIN

- 2005 *Az Aranyréce – Mesék Moldvából. (Hangzómelléklettel)* Hagyományok Háza, Budapest

DÉGH LINDA

- 1941 *Pandur Péter meséi I–II. (ÚMNGY III–IV.)* Akadémiai Kiadó, Budapest

- 1945 *Bodrogközi mesék.* Anonymus, Budapest
1955 *Kakasdi népmesék I. (ÚMNGY VIII.)* Akadémiai Kiadó, Budapest
1960 *Kakasdi népmesék II. (ÚMNGY IX.)* Akadémiai Kiadó, Budapest

DOBOS ILONA

- 1962 *Egy somogyi parasztcsalád meséi.* (ÚMNGY X.) Akadémiai Kiadó, Budapest
1981 *Gyémántkigyó. Ordódy József és Kovács Károly meséi.* Szépirodalmi Kiadó, Budapest
1988 *Bodrogkeresztúri mesék és mondák.* (ÚMNGY XXII.) Akadémiai Kiadó, Budapest
1989 *Tölggyfa vitéz. (Dél-Dunántúl)* Móra Kiadó, Budapest

DOMONKOS SÁMUEL

- 1968 *Vasile Gurzau magyar és román nyelvű meséi.* Akadémiai Kiadó, Budapest

DOMONKOS MARIANN – GULYÁS JUDIT

- 2018 *Az Arany család mese gyűjteménye.* Universitas Kiadó, Budapest*

DÖMÖTÖR ÁKOS

- 1962 *Sarkadi népmesék.* Gyulai Erkel Ferenc Múzeum, Gyula
Online elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_BEKE_Gyefmk_34_36/?pg=0&layout=s

EPERJESSY ERNŐ

- 1991 *A három sorsmadár. Őrtilosi beás cigány népmesék.* MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest

ERDÉSZ SÁNDOR

- 1968 *Ámi Lajos meséi I–III. (ÚMNGY XIII–XV.)* Akadémiai Kiadó, Budapest

ERDÉSZ SÁNDOR – HALMOS ISTVÁN – KOVÁCS ÁGNES –

NYÁRÁDY MIHÁLY – BALOGH LAJOS

- 1968 *Ruszkovics István meséi.* Jósa András Múzeum – Néprajzi Múzeum, Budapest

FÁBIÁN IMRE

- 1984 *Világszép asszony. Koczás Sándor meséi.* Kriterion Kiadó, Bukarest
2001 *Eredeti népmesék Biharból.* Literator Könyvkiadó, Nagyvárad

FARAGÓ JÓZSEF

- 1955 *A szegény ember vására. Székely népmesék.* Új Magyar Könyvkiadó, Bukarest*
1964 *Az aranyhajú testvérek.* Romániai népmesék. Bukarest
1969 *Kurcsi Minya havasi mesemondó.* Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest
1970 *Fehér virág és fehér virágszál. (Magyardécsei népmesék)* Kriterion Kiadó, Bukarest

FORRAI IBOLYA – RAFFAI JUDIT

- 2015 *Kálmány Lajos – Alföldi gyűjtés. (Magyar Népköltészet Tára XVI.; Fontes Musei Ethnographiae 11.)* Balassi Kiadó, Budapest*

GAÁL KÁROLY

- 1985 *Kire marad a kisködmön? Adatok a burgenlandi uradalmi béresek elbeszélő kultúrájához.* Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szombathely.
Online elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_VASM_Sk_1985_Kiskodmon/?pg=2&layout=s
1988 *Aranymadár. A burgenlandi magyar faluk elbeszélőkultúrája.* Vas megyei Múzeumok Igazgatósága, Szombathely

Online elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_VASM_Sk_1988_Aranymadar/?pg=0&layout=s

GÉCZI LAJOS

- 1989 *Ungi népmesék és mondák.* (ÚMNGY XXIII.) Akadémiai Kiadó, Budapest
1994 *Ondava menti népmesék és mondák.* Madách-Posonium Kiadó, Pozsony

GÖNCZI FERENC

- 1948 *Göcsej népköltészete.* Zalai Táj- és Népkut. Munkaközösség, Zalaegerszeg

GÖRÖG-KARÁDY VERONIKA

- 2009 *Erdős Lajos mesei világa és meséi.* L'Harmattan, Budapest
Online elérhető: <https://www.szaktars.hu/harmattan/view/erdos-lajos-mesei-vilaga-es-mesei-nepmesek-tyukodrol/?pg=0&layout=s>

GÖRÖG VERONIKA

- 1985 *Berki János mesél cigány és magyar nyelven.* (Ciganisztikai tanulmányok 3.) Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoport, Budapest
2012 *A három út. Varsányi cigány népmesék Berki Jánostól.* (Magyar Népköltészet Tára XII.) Balassi Kiadó, Budapest

GÖRÖG VERONIKA – GRÁBÓCZ GÁBOR

- 1992 *Szalonnafa. Varsányi cigány népmesék.* (Mesék, mondák, történetek) Budapest

ISTVÁNFFY GYULA

- 1963 *Palóc népköltési gyűjtemény.* Herman Ottó Múzeum, Miskolc
Online elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_BAZE_Hom_Nepr_02_Palocnepkoltesei/?pg=0&layout=s

GRABÓCZ GÁBOR – KOVALCSIK KATALIN

- 1988 *A mesemondó Rostás Mihály.* (Ciganisztikai Tanulmányok 5.) Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoport, Budapest

GRIN IGOR

- 2005 *Jafi Meseországban. Lakatos János sarkadi cigány népmeséi.* (Békés Megyei Múzeumok Közleményei 27.) Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, Békéscsaba

HEGEDŰS LAJOS

- 1952 *Moldvai csángó mesék és beszélgetések.* Néprajzi szövegek moldvai telepeseiktől. Közoktatásügyi Kiadóvállalat, Budapest

HETYÉSY KATALIN – SUDÁR LÁSZLÓNÉ – NAGY ILONA – BALOGH LAJOS

- 1996 *A Répce mente meséi és mondái.* Farkas Sándor Egylet, Szombathely

HORGER ANTAL

- 1908 *Hétfalusi csángó népmesék.* (MNGY X.) Athenaeum Kiadó, Budapest*

HORVÁTH ISTVÁN

- 1970 *Egy gyöngyszem, két gyöngyszem. Ózdi mesék.* Ion Creanga Könyvkiadó, Bukarest

HUNYADI ANDRÁS

- 2014 *Erővel is, ésszel is.* Zselyki és décsei népmesék. Mentor, Marosvásárhely*

KATONA IMRE

- 1947 *Csalóka Péter.* Szikra Kiadó, Budapest

KAKAS ZOLTÁN

- 2001 *Felsőcernátoni népmesék.* György Ignác csernátoni mesemondó meséi.
Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár

KALAPIS ZOLTÁN

- 2002 Fodor Erzsébet meséi (I.) *Híd*, 5. 606–639.* Online elérhető: http://adattar.vmmi.org/cikkek/17038/hid_2002_05_10_fodor.pdf
- 2003 Fodor Erzsébet meséi (II.) *Híd*, 2. 252.–273.*
Online elérhető: http://adattar.vmmi.org/cikkek/17173/hid_2003_02_15.pdf

KALLÓS ZOLTÁN

- 2004 *Világszárnya. Moldvai magyar népmesék.* Stúdium Kiadó, Kolozsvár

KATONA IMRE

- 1972 *Sárkányölő ikertestvérek. Kopácsi népmesék.* Forum Könyvkiadó, Újvidék
- 1977 *Tündérmesék Tápéról.* Szegedi Nyomda, Szeged

KATONA IMRE – BORI IMRE – BESZÉDES VALÉRIA

- 1976 *Pingált szobák. Borbély Mihály meséi. Kálmány Lajos gyűjtése.*
Forum Könyvkiadó, Újvidék*

KAZINCZY GÁBOR – TOLDY FERENC

- 1857–1859 *Gaal György magyar népmesegyűjteménye I–III.* Pfeifer Kiadó, Pest*
Online elérhető: <http://mek.oszk.hu/10600/10625/>

KÁLMÁNY LAJOS

- 1877–1878 *Koszorúk az Alföld vad virágaiból I–II.*, Réthy Lipót Kiadó, Arad*
- 1881–1891 *Szeged népe I–III.* Réthy Lipót és fia, Arad*
- 1914a *Hagyományok. Mesék és rokonneműek. I–II.* Néphagyományokat Gyűjtő Társaság, Vác–Szeged*
- 1914b *Ipolyi Arnold népmesegyűjteménye.* (MNGY XIII.) Athenaeum Kiadó, Budapest*

KELEMEN ZOLTÁN

- 1964 *Tolna megyei székely népmesék.* Szekszárd

KESZEG VILMOS

- 2012 *Történetek és történetmondás Detrehemtelepen.* Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár

KONSZA SAMU

- 1957 *Háromszéki népköltészet.* Marosvásárhely
- 1969 *A szegény ember kincse. Háromszéki magyar népmesék.* Ifjúsági Könyvkiadó, Bukarest

KÓSA LÁSZLÓ

- 1979 *Rozmaringkoszorú. Szlovákiai magyar tájak népköltészete.* Madách – Szépirodalmi Kiadó, Pozsony

KOCSISNÉ SZIRMAI FLÓRIS MÁRIA

- 1956 *Felsőtisza népmesék.* Alföldi Magvető Kiadó, Debrecen

KOVÁCS ÁGNES

- 1943 *Kalotaszegi népmesék. I–II.* (ÚMNGY V–VI.) Akadémiai Kiadó, Budapest
- 1987 *Rózsafiú és tulipánleány. Kalotaszegi népmesék.* (Mesék, mondák, történetek) Akadémiai Kiadó, Budapest

KOVÁCS FERENC

1958 *Iratosi kertek alatt. Kisiratosi népköltészet.* Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, Bukarest

KRÍZA ILDIKÓ

1990 *Mátyás, az igazságos.* (Mesék, mondák, történetek) Akadémiai Kiadó, Budapest

KRIZA JÁNOS

1911 *Vadrózsák. Székely népköltési gyűjtemény.* (MNGY XII.) Athenaeum Kiadó, Budapest*

KRIZA JÁNOS – ORBÁN BALÁZS – BENEDEK ELEK – SEBESI JÓB

1882 *Székelyföldi gyűjtés.* (MNGY III.) Athenaeum Kiadó, Budapest*

KRUPA ANDRÁS

1984 *Rozprávkynanicky Zofky–Zsofka néni meséi.* Békés megyei Tanács Művelődési Osztály, Békéscsaba

LÁBADI KÁROLY

2012 *Kopács, a mesélő falu.* Eszék

MAGYAR ZOLTÁN

2004a *A herencsényi mesemondó. Herencsényi mesék, mondák és tréfás népi elbeszélések Bartusné Szandai Teréz előadásában.* (Magyar Népköltészet Tára IV.) Balassi Kiadó, Budapest

2004b *Bucsek József mesél. Kiskovácsvágási mesék és mondák.* (Gömör Néprajza LIX.) DTE Néprajzi Tanszéke, Debrecen

2005 *Ésik István meséi. Martonyi mesék, mondák és tréfás elbeszélések Martonyiból.* Galyasági Településszövetség, Perkupa

2007 *Tetűbőr belezna. Ördögösfüzesi népmesék.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

2008 *Így beszéltek Farkasok patakán. Tankó Fülöp Gyugyu történetei.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

2009 *Szilágysági dekameron. Szilágysámsoni tréfás népi elbeszélések.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely

2013 *Őrségi mesék és mondák.* (Magyar Népköltészet Tára XV.) Balassi Kiadó, Budapest

2015 *Népköltészeti gyűjtés. Mesék és mesemondók.* (Documentatio folkloristica) MTA BTK Néprajztudományi Intézet, Budapest

MAGYAR ZOLTÁN – VARGA NORBERT

2006 *Három szem klockocska. Egy gömöri pásztor hiedelemvilága és történetei.* Gondolat Kiadó–Európai Folklor Intézet, Budapest

2018 *Ortutay Gyula zaborvidéki folklórgyűjtése.* (Magyar Népköltészet Tára XVII.) Balassi Kiadó, Budapest

MAGYAR ZOLTÁN – VIDA ERIKA

2009 *Ördögösfüzesi népmesék. Hideg Anna meséiből.* (Hangzó melléklettel) Mentor Kiadó, Marosvásárhely

MAILAND OSZKÁR

1905 *Székelyföldi gyűjtés.* (MNGY VII.) Athenaeum Kiadó, Budapest*

NAGY GÉZA

1985 *Karcsai népmesék.* (ÚMNGY XX.) Akadémiai Kiadó, Budapest

NAGY OLGA

- 1958 *A három táltos varjú. Mezőségi népmesék.* Bukarest
- 1969 *Lüderc sógor.* Erdélyi magyar népmesék. Irodalmi Kiadó, Bukarest
- 1973 *A nap húga meg a pakulár. Marosmenti, kalotaszegi és mezőségi mesék.* Dacia Kiadó, Kolozsvár
- 1976a *A szegény ember táltos tehene. Mérai népmesék.* Dacia Kiadó, Kolozsvár
- 1976b *Széki népmesék.* Kriterion Kiadó, Bukarest
- 1977 *Paraszt Dekameron. Válogatás széki tréfákból és elbeszélésekből.* Magvető Kiadó, Budapest
- 1978 *Zöldmezőszárnya. Marosszentkirályi cigány mesék.* Európa Kiadó, Budapest
- 1983 *Újabb paraszt Dekameron. A szerelemről és a házasságról.* Magvető Kiadó, Budapest
- 1988 *A havasi sátoros. Dávid Gyula meséi.* (Ciganisztikai Tanulmányok 6.) MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest
- 1991 *Cifra János meséi.* (ÚMNGY XXIV.) Akadémiai Kiadó, Budapest
- 1996 *Villási, a táltosfiú. Mezőbándi, szucsági és mérai cigány népmesék.* (Ciganisztikai Tanulmányok 9.) MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest

NAGY OLGA – VEKERDI JÓZSEF

2002 *A gömböcfiú: erdélyi cigány mesék.* Terebess Kiadó, Budapest

NAGY OLGA – VŐŐ GABRIELLA

2002 *Havasok mesemondója. Jakab István meséi.* (ÚMNGY XXVI.) Akadémiai Kiadó, Budapest

NAGY ZOLTÁN

- 1990 *Az ikertündérek. Zagyvarónai népmesék.* (Mesék, mondák, történetek) Akadémiai Kiadó, Budapest
- 1994 *Az elvarázsolts királyfi. Palóc népmesék.* Balassi Bálint Könyvtár, Salgótarján
- 1999 *Az aranyhajú lány. Palóc népmesék.* Mikszáth Kálmán Művelődési Központ, Balassagyarmat

OLOSZ KATALIN

- 1972 *A kecskés ember. Udvarhelyszéki népmesék.* Kriterion Kiadó, Bukarest*
- 2005 *A rókaszemű menyecske. Kovács Ágnes ketesdi népmese gyűjteménye.* Kriterion Kiadó, Kolozsvár

ORTUTAY GYULA

1940 *Fedics Mihály mesél.* (ÚMNGY I.) Akadémiai Kiadó, Budapest (Második kiadás 1978)

ORTUTAY GYULA – DÉGH LINDA – KOVÁCS ÁGNES

1960 *Magyar népmesék I–III.* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest

ŐSZ JÁNOS

- é. n. *Marosszéki székely népmesék I.* Budapest*
- 1917 *Marosszéki székely népmesék II.* Lampel Kiadó, Budapest*
- 1940 *A szép királyfi.* Marosvásárhely*

- 1941 *A csudatáska. Eredeti székely népmesék.* Budapest*
- 1969 *Az élet vize. Kisküküllővölgyi népmesék.* Ifjúsági Kiadó, Bukarest*

PATAKY ANDRÁS

- 1964 *Kopácsi népmesék.* In: Dankó Imre (szerk): *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve.* Janus Pannonius Múzeum, Pécs. 205–221.*
Online elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_BARA_JPM_evkonyv_1964/?pg=206&layout=s

PENAVIN OLGA

- 1984 *Jugoszláviai magyar népmesék. I–II.* (ÚMNGY XVI. XIX.) Akadémiai Kiadó, Budapest–Újvidék
- 1993 *Jugoszláviai magyar diakrón népmesegyűjtemény I.* Forum Kiadó, Újvidék
- 1996 *Jugoszláviai magyar diakrón népmesegyűjtemény II.* Forum Kiadó, Újvidék

PENCKÓFERNÉ PUNYKÓ MÁRIA

- 1993 *Tűzoltó nagymadár. Beregújfalusi népmesék és mondák.* Hatodik Síp Alapítvány, Ungvár

POZSONY FERENC

- 1994 *Szeret vize martján. Moldvai csángómagyar népköltészet.* Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár

RÁDULY JÁNOS

- 1978 *A vízitündér leánya.* Dacia Kiadó, Kolozsvár
- 1980 *Tündérszép Mosolygó Ilona.* Ion Creanga Kiadó, Bukarest
- 1985 *Az álomfejtő fiú.* Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár
- 1989 *Villám Palkó: Kis-Küküllő menti népmesék.* Creanga Kiadó, Bukarest
- 1993 *Táltos Marika.* Korond
- 1994 *Szép Magdolna.* Tinivár Kiadó, Kolozsvár
- 1995 *A király táncos lovai. Székely tréfás népmesék.* Bon Ami Kiadó, Sepsiszentgyörgy
- 2000 *Gyöngyvirág királyfi.* Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely
- 2001 *Az igazat éneklő madár. Népmesék.* Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely
- 2004 *Az igazságos hazugság. Tréfás és állatmesék, mondák.* Kreatív, Marosvásárhely
- 2002 *Az igazat éneklő madár.* Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely
- 2005 *A tulipános láda. A kiskendi Fülöp Károly népmeséi.* Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely

RAFFAI JUDIT

- 2000 *A Rézmonyos. Ludasi népmesék.* Palics-Ludas, Szabadka
- 2001 *A mesélő ember. Szűcs László bácskai parasztember meséi.* (Magyar Népköltészet Tára III.) Osiris Kiadó, Budapest
Online elérhető: <https://www.szaktars.hu/osiris/view/raffai-judit-a-meselo-ember-szucs-laszlo-bacsikai-parasztember-mesei-magyar-nepkolteszet-tara-2001/?pg=0&layout=s>
- 2008 *Vajdasági történetek Mátyás királyról.* Forum – Kiss Lajos Néprajzi Társaság Újvidék–Szabadka

RATKÓ LUJZA

1987 *Mesék, mondák Biriből.* Nyíregyháza

SÁNDOR LÁSZLÓ

1988 *Pallag Rózsa. Kárpát-ukrajnai magyar népmesék.* (Mesék, mondák, történetek) Akadémiai Kiadó, Budapest

SEBESTYÉN ÁDÁM

1979–1986 *Bukovinai székely népmesék. I–IV.* Szekszárd

SEBESTYÉN GYULA

1906 *Dunántúli gyűjtés.* (MNGY VIII.) Athenaeum Kiadó, Budapest*

SERES ANDRÁS

1984 *Barcasági magyar népköltészet és népszokások.* Sajtó alá rendezte Keszeg Vilmos. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

1992 *Kicsi Péter, Nagy Péter. Tréfás mesék, adomák és anekdoták.* Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár

SIMONYI ZSIGMOND

1902 *Tréfás népmesék és adomák. Nyelvjárási olvasókönyv.* Athenaeum Kiadó, Budapest

SINKÓ ROZÁLIA – DÖMÖTÖR ÁKOS

1990 *Loló. Cigány mesék és mondák Békés megyéből.* (Ciganisztikai tanulmányok 7.) MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest

SIPOS BELLA

1949 *Nagyerejű János. Hétfalusi csángó népmesék.* Kolozsvári Petőfi Athenaeum, Bukarest*

SZABÓ JUDIT

1977 *Rózsa királyfi. Berekméri Sándor gernyeszegi meséi.* Kriterion Kiadó, Bukarest

SZABÓ SÁMUEL

2009 *Erdélyi néphagyományok 1863–1884.* Szabó Sámuel és gyűjtői körének szétszórt hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi Olosz Katalin. Európai Folklór Intézet–Mentor Kiadó, Budapest–Marosvásárhely*

SZAPU MAGDA

1985 *Mesemondó és közössége Kaposszentjakabon.* (Ciganisztikai tanulmányok 4.) MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest

SZENDREY ZSIGMOND

1924 *Nagyszalontai gyűjtés.* (MNGY XIV.) Athenaeum Kiadó, Budapest*

SZÚCS SÁNDOR

1984 *Madárkereső királyfiak.* Móra Kiadó, Budapest

TIMAFFY LÁSZLÓ

1987 *A tündértó titka.* (Kisalföld) Móra Kiadó, Budapest

TÓTH LÁSZLÓ

1991 *A Szelördög.* (Bács-Kiskun, Heves, Pest) Móra Kiadó, Budapest

TÖRÖK KÁROLY

1872 *Csongrád megyei gyűjtés.* (MNGY II.) Athenaeum Kiadó, Pest*

UJVÁRY ZOLTÁN

- 1986 *Menyecske a kemencében. Világjáró palóc adomák és huncutságok.*
Európa–Alföldi Ny. Budapest–Debrecen
1998 *Huncut adomák.* Csokonai Kiadó, Debrecen

VARGA NORBERT

- 2014 *Kígyótestvér. Népmesék és mondák Balogfalváról Balog Ernő tolmácsolásában.*
Dunaszerdahely

VIKÁR BÉLA

- 1905 *Somogy megye népköltése.* (MNGY VI.) Athenaeum Kiadó, Budapest*

VILLÁNYI PÉTER

- 1989 *Tündérmesék a zabari néphagyományban.* Kossuth Lajos Tudományegyetem,
Debrecen
1992 *Zabari mesék és mondák.* Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszék,
Debrecen

VOIGT VILMOS

- 1989 *A táltoskanca és a libapásztorlány. Híres magyar mesemondók meséi.*
Móra Kiadó, Budapest

VÖÖ GABRIELLA

- 1969 *Többet ésszel, mint erővel. Mesék, tréfák, anekdoták a romániai magyar
népköltészetből.* Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest
1981 *Tréfás népi elbeszélések.* Kriterion Kiadó, Bukarest

ZAKARIÁS ERZSÉBET

- 2009 *Vót, hol nem vót. Moldvai csángó népmesék.* Koinónia Kiadó, Kolozsvár

ZSÓK BÉLA

- 1993 *Az egyszeri ember. Hunyad vármegyébe telepedett bukovinai székelyek körében
gyűjtött tréfás mesék.* Ion Creanga Könyvkiadó, Bukarest

Népmese-katalógusok

AARNE, ANTTI – THOMPSON, STITH

- 1961 *The Types of the Folktale* (FFC 184.) Helsinki

BENEDEK KATALIN

- 1984 *A magyar novellamesék típusai (AaTh 850–999).* (Magyar Népmesekatalógus 4.)
Budapest
2001 *A cigány mesemondók repertoárjának bibliográfiája.*
(MNK 10/1. Összefoglaló bibliográfia) Budapest

BERNÁT LÁSZLÓ

- 1982 *A magyar legendamesék típusai (AaTh 750–849).* (MNK 3.) Budapest

BERZE NAGY JÁNOS

- 1957 *Magyar népmesetípusok I–II.* Pécs

DÖMÖTÖR ÁKOS

- 1988 *A magyar tündérmesék típusai (AaTh 300–749).* (MNK 2.) Budapest
1992 *A magyar protestáns exemplumok katalógusa.* Budapest

HONTI, HANS

1928 *Verzeichnis der publizierten ungarischen Volksmärchen.* (FFC 81) Helsinki

KOVÁCS ÁGNES – BENEDEK KATALIN

1987 *A magyar állatmesék katalógusa (AaTh 1–299).* (MNK 1.) Budapest

1989 *A magyar hazugságmesék katalógusa (AaTh 1875–1999).* (MNK 8.) Budapest

1990 *A rátótiáddák típusmutatója. A magyar falucsúfolók típusai (AaTh 1200–1349).* (MNK 6.) Budapest

1990 *A magyar formulamesék katalógusa (AaTh 2000–2399).* (MNK 9.) Budapest

MAGYAR ZOLTÁN

2017 *Mátyás király narratív hagyományköre. Típus- és motívumindex.*
Balassi Kiadó, Budapest

SÜVEGH VERONIKA

1985 *A magyar rászedett ördög-mesék típusai (AaTh 1030–1199).* (MNK 5.) Budapest

UTHER, HANS JÖRG

2004 *The Types of International Folktales, A Classification and Bibliography. I–III.*
(FFC 284) Helsinki

VEHMAS, MARJA – BENEDEK KATALIN

1988 *A magyar népmesék trufa- és anekdotakatalógusa (AaTh 1430–1639*).* (MNK 7/B.)
Budapest

1989 *A magyar népmesék trufa- és anekdotakatalógusa (AaTh 1640–1874).* (MNK 7/C.)
Budapest

VÖÖ GABRIELLA

1986 *A magyar népmesék tréfakatalógusa (AaTh 1350–1429).* (MNK 7/A.) Budapest